

Landsbygdens utveckling i norra Sverige

- Nationella stödet har betydelse för mjölkföretagens ekonomi
- Mjölproduktionen flyttar till områden med de bästa produktionsförutsättningarna

Detta är den årliga rapport om nationellt stöd till jordbruk i norra Sverige som varje år skickas till EU-kommissionen.

Rapporten redovisar hur mycket stöd som Jordbruksverket har betalat ut till produktionsgrenarna under 2011. Rapporten ger också en analys över landsbygdens utveckling och vilka effekter stödet har haft i området.

Nationellt stöd ges till mjölk- och getproduktion, slaktsvins-, smågris- och äggproduktion samt bär- och grönsaksproduktion i stödområde 1-3.

Författare

Carina Johansson
Per Persson
Lars Pettersson

This is the annual report on national aid to agriculture in northern Sweden that annually submits to the European Commission.

The report shows how much support is paid out to the branches of production in 2011. The report also provides an analysis of rural development and the effects that the aid has had in the area.

National support is given to milk and goat production, fattening pigs, piglets and egg production, as well as berry and vegetable production in support areas 1-3

Authors

Carina Johansson

Per Persson

Lars Pettersson

Sammanfattning

Jämfört med södra Sverige har norra Sverige, det vill säga stödområde 1-3, sämre förutsättningar för att bedriva jordbruk. Det beror dels på klimatet men också på de långa avstånden, vilket bland annat innebär att transporter blir dyrare och att det blir svårare att samverka med andra brukare när det till exempel gäller maskiner.

Syftet med det nationella stödet är att jämna ut de inkomstskillnader som uppstår på grund av de sämre förutsättningarna. Den övervägande delen av stödet går sedan länge till mjölkproduktion.

Rapporten beskriver hur stödet har fördelats under 2011 och vilka effekter det har fått på företagens lönsamhet, för jordbruket, för miljön och landsbygdens utveckling.

Det nationella stödet har stor ekonomisk betydelse för mjölkföretagen. Enligt analysen skulle 26 procent av företagen redovisa ett så lågt ekonomiskt resultat att de på sikt skulle sluta med sin mjölkproduktion om inte stödet fanns. Det är i första hand de små företagen som lägger ner sin produktion och uppskattningsvis skulle då 20 procent av mjölkorna i stödområdet försvinna. Om de betande djuren blir färre kommer också åker- och betesmarkerna att minska i området. Det innebär att vilda djur, växter, fåglar, och insekter som är beroende av det öppna jordbrukslandskapet får svårare att överleva. Det skulle påverka den biologiska mångfalden negativt. Storspov och ortolansparv är två fågelarter som är beroende av ett varierat jordbrukslandskap med betesmark och åkermark och som riskerar försvinna om jordbrukslandskapet växer igen.

I hela Sverige minskar antalet mjölkproducenter, vilket ger färre mjölkföretag även i norra Sverige. Generellt visar analysen att de företag som slutar har färre än 75 kor medan de företag som har fler än 75 kor ökar sin produktion. Denna strukturförändring är liknande över hela landet. I området ökar dock företag med mer än 150 kor sin produktion i större omfattning jämfört med resten av landet.

Analysen visar också att små företag i inlandet lägger ned sin produktion medan lantbrukarna vid kusten satsar på att öka sina besättningar och sin produktion. Anledningen är att lantbruket vid kusten har bättre förutsättningar, till exempel något bättre klimat, kortare avstånd samt en närhet till konsumenter eftersom flera av norra Sveriges större tätorter ligger vid kusten.

1. Fördelning av stödet.....	3
1.1 Mjolksektorn	3
1.1.1 Mjolkproduktionen minskar	3
1.1.2 Transportstödet kompenserar de långa avstånden.....	4
1.1.3 Flest getter i stödområde 1 och 2	5
1.2 Svin och fjäderfä	5
1.2.1 Stöd för fler slaktsvin	5
1.2.2 Stöd för fler suggor	6
1.2.3 Få äggproducenter inom stödområdet.....	6
1.3 Bär- och grönsaksproduktion.....	6
1.3.1 Ingen förändring av arealen bär och grönsaker	6
2. Nationella stödet betydelse för jordbrukets och miljöns utveckling.....	8
2.1 Analysmodeller för att belysa stödets effekter	8
2.1.1 Täckningsgradsmodellen visar på sämre lönsamhet i norra Sverige	8
2.1.2 Analyser baserade på bokföringsuppgifter	9
2.2 Beskrivning av företag i stödområdet.....	11
2.2.1 Medelkoantalet ökar i samma takt som i södra Sverige	11
2.2.2 Mjolkproduktionen ökar i områden med bra produktionsförutsättningarna	12
2.2.3 Investeringstakten i de fyra nordligaste länen är lika hög som för övriga landet	12
2.2.4 Slutsats.....	12
2.3 Övriga faktorer som påverkar utvecklingen	13
2.3.1 Allmänna utgångspunkter	13
2.4 Effekter på miljön	14
2.5 Slutsats.....	15
3. Landsbygdens utveckling i ett vidare perspektiv	16
3.1 Befolkning	17
3.2 Sysselsättning och förvärvsfrekvens	23
3.3 Utvecklingen av sysselsättningen inom jordbruk	28
3.4 Bruttoregionalprodukt och lönesummor	28
4. Bilagor	33
Bilaga 1 Tabeller över stödformernas och jordbrukets utveckling.....	33
Mjolksektorn, komjolk, transport av komjolk och get	34
Svin och fjäderfä	36
Bär och grönsaker.....	38
Avvikelser	39
Övrigt utbetalt stöd till området.....	39
Jordbruksstatistik Sverige.....	40
Statistiska källor	41

Bilaga 2 Svenska programmet för nationellt stöd.....	42
Stödets syfte.....	42
Geografisk avgränsning	42
Referensnivå.....	42
Redovisningskrav till kommissionen.....	42
Gällande regelverk.....	43
Regelverk för mjölkkvot.....	43
Generella villkor för stödet.....	43
Ansökan, kontroll och utbetalning av stödet	44
Mjolkproduktion och transport av mjölk	44
Slaktsvins- och äggproduktion.....	44
Smågris- och getproduktion samt bär- och grönsaksproduktion	45
Stöd villkor för respektive produktionsform	45
Produktion av komjolk.....	45
Getproduktion.....	45
Transport av mjölk	45
Slaktsvinsproduktion	46
Smågrisproduktion	46
Äggproduktion.....	46
Bär- och grönsaksproduktion.....	46
Bilaga 3 Ändringar i kommissionsbeslut 96/228/EG.....	47
Ändringar i regeringsförordning 1996:93	48
Ändringar i Statens jordbruksverks föreskrift 2006:37	49
Bilaga 4 Karta stödområdesindelning	50
Bilaga 5 Mjölföretagens geografiska spridning.....	51
Karta A	51
Karta B	52
Karta C	53
Karta D.....	54

1. Fördelning av stödet

Syftet med det nationella stödet är att bidra till att jordbruk finns kvar i norra Sverige. I det här kapitlet beskrivs utvecklingen för de produktionsgrenar som har fått nationellt stöd under 2011. Dessa är produktion av ko- och getmjölk, slaktsvin, smågrisar, ägg samt bär och grönsaker. Dessutom utgår ett stöd för transport av komjölk till mejeri. Vidare anges i kapitlet hur stödet kompenserar för sämre produktionsförutsättningar och de längre transportavstånden som finns i norra Sverige jämfört med i övriga landet. I redogörelsen ingår en beskrivning av hur mycket stöd som betalats ut och hur många företag som har fått stöd samt hur mycket varje produktionsgren har producerat under 2011.

Under 2010 beslutade EU-kommissionen om gemensamma referensstödnivåer för flera produktionsgrenar. För produktion av ko- och getmjölk samt för transport av komjölk är referensstödnivån 295,67 miljoner kronor. Referensnivån för slaktsvin, suggor och ägg är 20,97 miljoner kronor och för bär och grönsaker 2,03 miljoner kronor. Ingen av referensnivåerna har överskridits under 2011 (bilaga 1, tabell 2). Den totala referensstödnivån för det nationella stödet är 318,67 miljoner kronor (Kommissionens beslut 2010/6050).

1.1 Mjolksektorn

1.1.1 Mjolkproduktionen minskar

Det geografiska området som omfattas av det nationella stödet har sämre förutsättningar för odling än i södra Sverige. Det innebär att mjolkproducenterna inte i samma grad som i övriga landet har möjlighet att själva odla foderspannmål till djuren utan de är i stor utsträckning hänvisade till att köpa färdigblandat foder från foderleverantörer. Beroende på den korta växtsäsongen är det inte heller möjligt att ta mer än högst två vallskördar per år. Det innebär att en lantbrukare i norra Sverige måste ha mer areal för att producera samma mängd vallfoder jämfört med en lantbrukare i södra Sverige som kan ta fler skördar per år. Mer areal att skörda bidrar för det mesta till längre och fler transporter. De sämre förutsättningarna för att producera foder medför oftast högre produktionskostnader för jordbrukaren.

De långa avstånden som präglar det geografiska området betyder att det är långt mellan åkrar och brukningscentrum, till grannar och möjlighet till extra arbetskraft, liksom till reservdelar och andra förnödenheter. De långa avstånden minskar också möjligheterna till maskinsamverkan och erfarenhetsutbyte med andra mjolkproducenter.

Det nationella stödet kompenserar mjolkproducenterna för de sämre produktionsförhållandena och de längre transportavstånden, två faktorer som påverkar lönsamheten negativt. Under 2011 betalades 242,57 miljoner kronor ut i nationellt stöd för mjolkproduktion. Det är en minskning med 5,98 miljoner kronor jämfört med 2010.

Jämfört med 2010 har mjolkproduktionen i området minskat med tio procent. Trots det har mer stöd betalats ut i stödområde 1, 2b och 3 (bilaga 1, tabell 6 och 7). Ökningen beror på den höjning av stödbeloppen som gjordes under 2010. Däremot har den mindre höjningen av stödbeloppet i område 2a inte medverkat

till ökad utbetalning av stöd, främst beroende på en omfattande minskad mjölkproduktion i stödområde 2a under 2011.

Under 2011 fick 989 mjölkföretag nationellt stöd. Det är en minskning med 67 företag sedan föregående år (bilaga 1, tabell 5). Utveckling visar att mjölkproduktionen ökar i de områden som har något bättre produktionsförutsättningar medan de producenter som väljer att sluta oftare finns i inlandet och har färre antal kor.

Stödområde 1-3, det vill säga det geografiska område som omfattas av det nationella stödet, står för drygt tolv procent av Sveriges totala mjölkproduktion. Samtidigt motsvarar antalet företag i området cirka 19 procent av det totala antalet företag med mjölkproduktion i Sverige. (bilaga 1, tabell 3).

Totalt producerades 345 489 ton mjölk i området 2011. Den mjölk som säljs direkt till kund är en högst marginell del av den totala mängd mjölk som produceras i området. Under 2011 har 0,13 miljoner kronor betalats i stöd för de 150 ton mjölk som säljs direkt till kund. De företag som förädlar och säljer mjölk direkt till konsument är bland annat de företag som under sommaren flyttar djuren till fäbodan och har öppet för besökare som en del av fäbodverksamheten. Det finns även företag som förädlar den producerade mjölken under hela året och säljer t.ex. ost till konsument. Det totala antalet företag som säljer direkt till kund och som har fått stöd är 14 stycken. Hälften av dessa företag levererar även till mejeri under delar av året. Den direktsålda mjölken redovisas tillsammans med leveransmjölken. Då 2011 är det första året som uppgifter om hur mycket mjölk som sålts direkt till kund anges görs ingen jämförelse med tidigare år.

En utförligare analys över mjölkproduktionens utveckling finns i kapitel 2 och i bilaga 5, kartorna B-D, anges var de olika jordbruken sorterade i tre storleksklasser är belägna.

1.1.2 Transportstödet kompenserar de långa avstånden

Transportstödet är till för att utjämna skillnaderna för de längre avstånden mellan gårdar och mejerier i området jämfört med i övriga landet. Stödet betalas ut till mejerierna och under 2011 fick sju mejerier stöd.

Transportstödet betalas ut för transporterna av den mjölk som mjölkproducenterna får nationellt stöd för att producera. Under 2011 producerade mjölkproducenterna i norra Sverige 345 489 ton mjölk och 348 035 ton mjölk fick transportstöd. Det medför att 2 546 ton mer mjölk fick transportstödet än den mängd mjölk som fick produktionsstödet (bilaga 1 tabell 6 och 8). Det kan förklaras med att transportstödet betalas ut för den mjölk som hämtas hos producenter som har leveranskvot. Då alla mjölkproducenter som har leveranskvot inte ansöker om det nationella stödet för mjölkproduktion uppstår en differens. Denna differens innebär att transportstöd betalas ut för en större mängd mjölk producerad med leveranskvot än den mängd komjölk som får nationellt stöd för mjölkproduktion. Förutom denna skillnad finns en viss eftersläpning i handläggningen av ansökningar för nya mjölkproducenter och i de fall företagsformen för mjölkproducenter ändras, vilket påverkar redovisningen av transportstödet.

Tidigare år har transportstöd betalats ut för all den mjölk som lantbrukarna har levererat även om de redan hade uppfyllt sin leveranskvot. Under 2011 gjordes en ny regeltolkning vilket innebär att utbetalning sker enbart för den mängd mjölk

som har rätt till nationellt stöd. Totalt 13,23 miljoner kronor betalades ut i transportstöd under 2011 (bilaga 1, tabell 9).

1.1.3 Flest getter i stödområde 1 och 2

Flest getter finns i stödområde 1 och 2. I dessa områden finns också de flesta företagen med getmjölksproduktion. För att producera getmjölk är lantbrukarna inte i lika hög grad beroende av stora odlingsarealer och spannmål som för övriga produktionsgrenar. Avstånden till kunderna, det gäller både till vanliga konsumenter samt butiker och restauranger, liksom avståndet till arbetskraft och förnödenheter har betydelse för produktionsförutsättningarna. Dessutom påverkar också avstånden möjligheten att träffa andra producenter för att utbyta erfarenheter. Det nationella stödet kompenserar till viss mån för dessa nackdelar.

Under de närmast föregående åren har både antalet företag och antal getter haft en svag ökning. En trolig förklaring till detta är att det i norra Sverige finns en stark och växande tradition av småskalig livsmedelsproduktion. Dessutom finns en trend under senare år med ökat intresse och efterfrågan hos konsumenter för getost. Under 2011 var det 103 företag som sökte stöd, vilket var två fler än förra året. Totalt har det betalats ut 1,37 miljoner kronor i nationellt stöd för produktion av getmjölk under året (bilaga 1 tabellerna 10-12).

1.2 Svin och fjäderfä

1.2.1 Stöd för fler slaktsvin

I norra Sverige finns det enbart ett fåtal slakterier. Långa avstånd minskar producenternas möjligheter att välja till vilket slakteri som slaktsvinen kan levereras. Dessa faktorer gör att producenterna har färre möjligheter att förhandla till sig bättre slaktpriser.

På grund av de sämre odlingsförutsättningarna har slaktsvinsproducenterna i norr inte möjlighet att själva odla foderspannmålen till djuren utan är hänvisade till att köpa färdigblandat foder från foderleverantör. De höga transportkostnaderna för foder och de sämre odlingsförutsättningarna ger tillsammans högre produktionskostnader.

De flesta slaktsvinsproducenterna finns utmed kusten i stödområde 2 (bilaga 4 stödområdeskarta). Här finns något bättre infrastruktur och produktionsförutsättningar jämfört med i resten av det stödberättigade området (bilaga 5 karta A). Av de totalt 51 producenterna finns 40 i stödområde 2. Företagen i detta stödområde har också fler grisar per företag (1 862 slaktsvin per företag).

Under 2010 ändrades reglerna genom att den övre gränsen för stöd på 2 500 slaktsvin per företag togs bort och samtidigt höjdes stödnivån. Borttagandet av den övre gränsen för stödet kan vara en förklaring till att antalet slaktsvin med nationellt stöd har ökat i norra Sverige, samtidigt som antalet företag har minskat. Antalet slaktsvin med stöd har under 2011 ökat med 6 433 stycken till 85 068 slaktsvin. Däremot har antalet företag minskat med 16 stycken. Under 2011 betalades det ut 11,28 miljoner kronor i stöd för slaktsvinsproduktion, vilket är nästan en miljon kronor mer än under 2010 (bilaga 1, tabellerna 13-15).

1.2.2 Stöd för fler suggor

De sämre förutsättningarna för att odla foderspannmål och de långa avstånden i norra Sverige innebär ökade kostnader för smågrisproducenterna. Även smågrisproducenterna finns till största delen i stödområde 2, vilket motsvarar 33 företag av de totalt 45 företag som finns i norra Sverige (bilaga 5). Sedan 2010 har antalet företag minskat med 15 stycken. Trots den kraftiga minskningen av antalet smågrisproducenter har antalet suggor endast minskat med 231 stycken. År 2011 fanns det totalt 3 473 suggor som fick nationellt stöd i norra Sverige. Att den övre gränsen för stöd på 120 suggor per företag togs bort 2010 och att stödnivåerna höjdes kan vara förklaringar till att antalet suggor under 2011 inte minskat i samma omfattning som antalet smågrisproducenter. Under 2011 har det betalats ut 2,25 miljoner kronor i stöd till smågrisproducenter.

1.2.3 Få äggproducenter inom stödområdet

Under 2011 har 14 äggproducenter sökt stöd. Ett av villkoren för att vara berättigad till stöd är att äggproducenten har fler än 1 000 hönor. Det kan finnas fler äggproducenter inom området men dessa har troligen för få hönor för att vara berättigade till det nationella stödet. Eftersom det är få företag som söker stödet är det svårt att dra några generella slutsatser om i vilken mån produktionen ökar eller minskar, särskilt då variationer i statistiken mellan åren kan förekomma beroende på när gamla hönor byts ut och nya sätts in.

Äggproducenter är i hög grad beroende av att köpa in foder, då förutsättningar för spannmålsodling i norra Sverige är mycket sämre än i södra Sverige, vilket ger högre produktionskostnader. Dessutom är avstånden långa och antalet foderleverantörer begränsat. Alla dessa omständigheter påverkar företagens lönsamhet negativt. De stora geografiska avstånden kan också göra att antalet kunder inom rimligt transportavstånd är färre jämfört med företag som finns nära mer tätbefolkade områden. Dessa faktorer kan vara förklaringar till att antalet äggproducenter är större i stödområde 2 än i övriga stödområden.

Utbetalt stöd för äggproduktion var 2,38 miljoner kronor, 2011, vilket är en ökning med 0,39 miljoner kronor sedan föregående år. Antalet företag har under 2011 minskat med två företag från 16 till 14 och antalet höns har ökat med 8 158 stycken, från 224 702 till 232 860 (bilaga 1 tabellerna 19-21).

1.3 Bär- och grönsaksproduktion

1.3.1 Ingen förändring av arealen bär och grönsaker

Den korta odlingssäsongen och det hårda vinterklimatet begränsar dels vilka bär och grönsaker som går att odla, dels vilka sorter som är hårdiga. Nationella stödet kompenserar till viss del för de sämre odlingsförutsättningarna men också för de långa transportererna i området jämfört med i övriga landet.

De flesta bär- och grönsaksföretagen och den mesta odlingsarealen finns i stödområde 2. Här finns 80 företag av de totalt 98 företagen och 266 hektar av de totalt 374 hektaren. I stödområde 2 finns de något bättre produktionsförutsättningarna i norra Sverige (bilaga 5, karta A) men också den största befolkningstätheten, bättre infrastruktur och närhet till butiker, restauranger och konsumenter, vilka alla är förutsättningar för att kunna sälja produkterna.

Under 2011 ändrades Jordbruksverkets föreskrifter (2006:37). Ändringen innebär att stöd nu ges för odling av alla bär och grönsaker. Tidigare har stödet varit begränsat till ett mindre antal sorter. Nya sorter, som genom ändringen fått stöd under 2011, är till exempel åkerbär och havtorn. Ändringen har i sig inte inneburit någon ökning av arealen bär och grönsaker. Under 2011 har 1,03 miljoner kronor betalats ut till bär- och grönsaksodling (bilaga 1 tabellerna 22-24).

Eftersom potatis inte omfattas av kommissionens beslut 2010/6050 redovisas inga uppgifter om stöd till potatisodling i denna rapport.

2. Nationella stödet betydelse för jordbrukets och miljöns utveckling

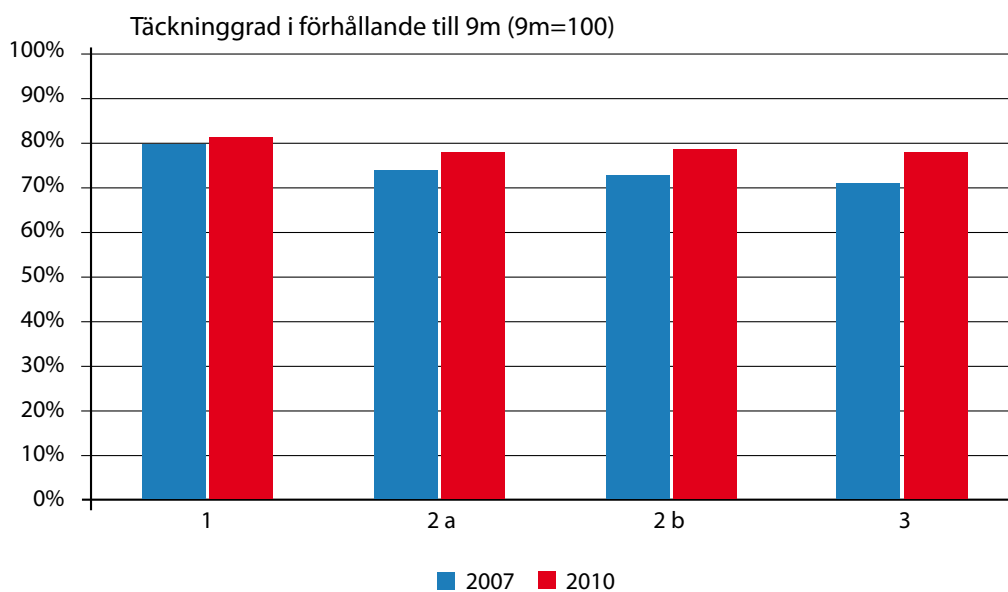
Över 90 procent av det nationella stödet betalas ut till mjölkproducenter. Övriga producenter som får stöd är få och relevant underlag för att göra analyser saknas till stora delar. Våra analyser begränsar sig därför till mjölkföretag.

2.1 Analysmodeller för att belysa stödets effekter

Vi har använt två olika modeller för att analysera nationella stödets betydelse för mjölkproduktionen i norra Sverige. *Täckningsgradsmodellen* visar hur lönsamheten för driftsgrenen mjölk i området med nationellt stöd förhåller sig till motsvarande lönsamhet för övriga landet. *Bokföringsmodellen* visar hur lönsamheten för grupper av företag påverkas av det nationella stödet. I följande avsnitt visas resultaten av analyserna.

2.1.1 Täckningsgradsmodellen visar på sämre lönsamhet i norra Sverige

Området som berörs av det nationella stödet har sämre produktionsförutsättningar än övriga Sverige, vilket bland annat medför högre produktionskostnader. Tillsammans med LFA- och vallersättningen inom landsbygdsprogrammet 2007-2013 kompenserar det nationella stödet delvis för dessa handikapp. Jämfört med ett referensområde i Syd- och Mellansverige (9m Södra och mellersta Sveriges slättbygder) utan LFA-stöd är lönsamhetsnivån totalt sett låg i området. Våra analyser pekar på att skillnaden uppgår till 20-30 procent. I figur 1 visas skillnaderna för respektive stödområde.

Figur 1. Täckningsgrad i förhållande till 9 m

Täckningsgraden har i figuren uttryckts som ett index där indextalet för referensområdet är satt till 100. Figuren visar att indextalen för stödområdena 2a-3 ligger i intervallet 70-80, det vill säga 20-30 procent lägre än för referensområdet. Figuren visar något högre lönsamhet för stödområde 1 jämfört med övriga stödområden. Skillnaden kan dock bero på osäkerhet i underlaget då antalet företag är lågt. Figuren visar också att indextalen är något högre 2010 jämfört med 2007. I grunden beräknas täckningsgraden som en kvot enligt följande uppställning.

$$\text{Täckningsgraden} = \frac{\text{Täckningsbidrag 1 (totalintäkter - driftskostnader)}}{\text{Beräknad timlön på allt arbete + ersättning på allt kapital}}$$

I intäkter ingår: produktintäkter, nationellt stöd, LFA-ersättning och vällersättning. Gårdsstöd och övriga miljöersättningar är inte inkluderade i intäkterna.

Underlaget för beräkningen utgörs av Jordbruksverkets lönsamhetsmodell, som bland annat visar lönsamheten vid olika besättningsstorlekar. I de ovan redovisade resultaten har besättningsstorleken 120 mjölkkor valts. Denna besättningsstorlek är en vanlig storlek för en lantbrukare som i dagsläget nyinvesterar i mjölkproduktion.

2.1.2 Analyser baserade på bokföringsuppgifter

Genom analyser av bokföringsmaterial är det möjligt att bedöma vilka effekter ett intäktsbortfall får på enskilda företag eller en grupp av företag. Grundhypotesen är att företag med från början svag lönsamhet får svårt att fortsätta med driften om lönsamheten skulle försvagas ytterligare vid ett intäktsbortfall. Hur många företag som skulle slås ut beror på inkomstbortfallets storlek och på spridningen i lönsamhet för de företagare som ingår i gruppen.

Det nationella stödet utgör för flertalet mjölkproducenter i området en väsentlig del av de totala intäkterna. Om det nationella stödet tas bort skulle det medföra att ett antal företag slås ut. För att kunna kvantifiera utfallet av ett avskaffat nationellt stöd har resultat från en specialbearbetning av bokföringsuppgifter från LRF Konsult, avseende företag med mjölkproduktion i området, använts. Dessa beräkningar har kombinerats med antaganden enligt nedan angivna uppställning, där det även redovisas var uppgifterna har hämtats och hur resultatet har räknats fram. För att uppskatta hur nationella stödet påverkar lantbrukarens timlön har ett antal mjölkföretag i stödområdet valts ut och deras lönsamhet har studerats under treårsperioden 2008-2010. Detta har gjorts för att se hur lönsamheten ser ut i området och hur timlönen kan variera mellan företag. Under 2010 fick 1 056 mjölkföretag nationellt stöd. Av dessa fanns 620 företag i LRF Konsults databas; företag som hade sin huvudinkomst från mjölkproduktion. Genom LRF Konsults databas har företagen kunnat analyseras utifrån sina ekonomiska uppgifter som sedan har kompletterats med en del antaganden.

Produktintäkter mjölk inklusive nationellt stöd (från bokföringen)

Driftskostnader, mjölk (från bokföringen)

Övriga kostnader, mjölk (schablon)

Arbetstid i timmar (nyckeltal) multiplicerat med arbetsersättning per timme (schablon)

Resultat

Arbetsersättningen per timme avser i huvudsak ersättningsanspråk för eget arbete, vilket kan variera mellan lantbrukare. Utgångspunkten i detta sammanhang är en relativt låg timersättning.

Bearbetningar av ovan beskrivet underlag visar hur många företag som har ett noll- eller minusresultat, dels i ett utgångsläge med nationellt stöd, dels i en situation utan nationellt stöd. Skillnaden i resultat mellan de båda alternativen visar effekten av stödet. Denna skillnad kan uttryckas antingen som antal företag som faller under ett nollresultat när stödet tas bort och på sikt tvingas upphöra med mjölkproduktion, eller som antal mjölkkor som skulle försvinna. I det senare fallet utgår skattningen från uppgifter om antalet mjölkkor på de gårdar som upphör med produktionen.

I tabell 1 redovisas hur många mjölkkor som, under ovan redovisade förutsättningar, skulle försvinna vid slopande av det nationella stödet samt hur stor andel dessa utgör av samtliga mjölkkor i området.

Tabell 1. Antal mjölkkor på företag som skulle få nollresultat eller lägre utan nationellt stöd

	Stödområde				Totalt 1-3
	1	2a	2b	3	
Antal mjölkkor	1 368	6 537	2 428	398	10 731
Andel av samtliga	28,10 %	28,30 %	21,10 %	4,80 %	22,50 %

Sammanställningen visar att drygt 20 procent av samtliga mjölkkor i stödområdet finns på gårdar som skulle visa på noll- eller minusresultat om det nationella stödet till mjölkproduktion togs bort.

De analyser som redovisas i avsnittet bygger på vissa förenklade antaganden, men resultatet indikerar stödets stora betydelse för mjölkproduktionen i norra Sverige. Utan stödet skulle enligt vår beräkning mer än var femte mjölkko slås ut, vilket i första hand skulle drabba de delar av stödområdet som har de sämsta produktionsförutsättningarna.

2.2 Beskrivning av företag i stödområdet

I följande stycke jämför vi området med övriga Sverige utifrån generella faktorer som styr jordbrukets utveckling.

2.2.1 Medelkoantalet ökar i samma takt som i södra Sverige

Mjölkkproduktionen i Sverige genomgår en strukturförändring som sker i allt snabbare takt. Det innebär färre besättningar och ökat antal mjölkkor per besättning. Den snabba utvecklingen förklaras främst av förändrad teknik inom produktionsgrenen samt krav på ökad effektivitet och bättre arbetsmiljö. På tekniksidan har allt fler investerat i mjölkrobotar, det vill säga automatisk mjölkning.

Som framgår av tabell 2 är utvecklingen likartad för området jämfört med resten av landet men besättningarna är genomsnittligt mindre i området.

Tabell 2. Antal mjölkkor 2007 och 2011 efter besättningsstorlek samt procentuell förändring

Besättningsstorlek	1-24	25-49	50-74	75-99	100-149	150-	Totalt
Stödområde 1-3 2007	7 950	16 709	11 472	5 394	6 845	3 876	52 246
Stödområde 1-3 2011	4 896	10 676	11 254	5 561	7 836	7 450	47 673
Procentuell förändring	- 38 %	- 36 %	- 2 %	3 %	14 %	92 %	9 %
Resten av landet 2007	20 364	84 558	67 764	37 915	48 879	57 920	317400
Resten av landet 2011	11 296	54 681	56 612	34 590	57 582	84 061	298 822
Procentuell förändring	- 45 %	- 35 %	- 16 %	- 9 %	18 %	45 %	6 %

Siffrorna i tabellen visar tydligt hur utvecklingen går mot större besättningar. En skillnad mellan området och resten av landet är att antalet besättningar med 75 – 99 mjölkkor ökar i området medan de minskar i övriga landet. Förklaringen är att många av företagen som nyinvesterat i området har satsat på att göra mindre utbyggnader. Besättningarna har då hamnat i intervallet 75-99 mjölkkor. I resten av landet är den typen av investering inte så vanlig. Här väljer många av företagen att investera och bygger då för större besättningar med 99 kor eller mer.

Totalt sett minskar antalet mjölkkor med nio procent i området och med sex procent i resten av landet. Huvudförklaringen till att minskningen sker så snabbt i området är den omfattande nedläggningen av mjölkföretag i de delar av området som har sämst produktionsförutsättningar.

Tabell 3. Medelkoantal per besättning 2007 och 2011

Stödområde	2007	2011
1	32,6	42,0
2a	41,6	52,5
2b	41,9	52,3
3	38,8	49,2
Viktat medel		
Stödområde 1-3	40,3	50,8
Resten av landet	55,7	70,7
Riket	53,5	68,0

Även åldern på de producenter som slutar med mjölkkor kan studeras. Några jämförande uppgifter för området och södra Sverige finns inte, men studeras hela landet är de som slutar över 55 år. De har färre kor än medelbesättningen och många går över till annan produktion som till exempel köttjursuppfödning. Det kan vara rimligt att förändringen är liknande över hela landet och därför också gäller för stödområdet.

2.2.2 Mjolkproduktionen ökar i områden med bra produktionsförutsättningarna

Inom stödområdet finns stora regionala skillnader i produktionsförutsättningar. I kustområdet är förutsättningarna för odling av vissa grödor relativt goda och med bra form på åkerfälten. Avstånden mellan åkrar och från åkrar till brukningscentrum är inte heller så långa jämfört med i andra delar av området. I karta A (bilaga 5) har åkermarken delats i tre nivåer utifrån dess produktionsförutsättningar. Den bästa åkermarken finns i områden som markerats med grön färg. Den näst bästa är markerad med gul färg och den sämsta med grå färg. Det gråmarkerade området täcker en stor geografisk yta, men innehåller relativt liten andel åker.

I det gråmarkerade området finns närmare 90 procent av de företag som har mindre än 75 kor. Antalet företag i den storlekskategorin har minskat i antal under de senaste åren. Fortsätter den här trenden, vilket mycket tyder på, kommer både antal företag och antal mjölkkor att fortsätta minska i det gråmarkerade området. De återstående företagen i det gråmarkerade området har 75 mjölkkor eller fler. Flertalet av dessa företag finns i närheten av gröna och gula områden vilket framgår av karta D (bilaga 5). Från karta B och D (bilaga 5) framgår var företag med fler än 75 respektive företag med mellan 25-74 är belägna.

Färsk statistik över företag som har fått investeringsstöd för ny- eller tillbyggnad av kostall under perioden 2007-2011, visar att 98 företag i stödområdet fick stöd för att bygga ut till stallar som rymmer mer än 70 mjölkkor. Dessa 98 företag är starkt koncentrerade till de områden som har den bästa åkermarken. Endast nio företag som har satsat på att bygga ut till fler än 70 mjölkkor finns i det grå området. Det finns även annan statistik som visar att viljan att investera i området med de sämsta markerna är låg, medan den är klart högre bland företag i områden med bättre jordbruksmark.

2.2.3 Investeringsstakten i de fyra nordligaste länen är lika hög som för övriglandet

Investeringsstödet till mjölkproducenter (stöd för modernisering av jordbruksföretag, som finns i landsbygdsprogrammet) är ett betydelsefullt komplement till det nationella stödet. Bland de mjölkproducenter som fått moderniseringsstöd i de fyra nordligaste länen är förnyelsetakten per mjölkko-plats 20,2 år. För resten av Sverige är förnyelsetakten per mjölkko-plats 23,1 år. Siffrorna visar att viljan att investera inom stödområdet inte är lägre än i övriga landet. En osäkerhet i jämförelsen är att en del investeringar kan ha gjorts utan moderniseringsstöd och att studien endast omfattar tre år (2007-2009).

2.2.4 Slutsats

Jordbruket i norra Sverige står för drygt tolv procent av Sveriges totala mjölkproduktion. Mjölkproduktionen i norra Sverige kommer koncentreras alltmer till de

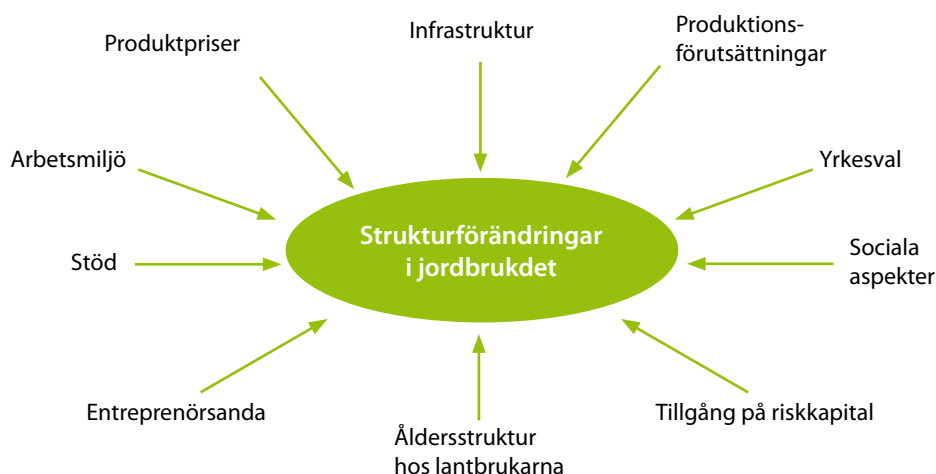
områden som har de bättre förutsättningarna för jordbruk, vilket i stor utsträckning är längs med kusten. Det nationella stödet bidrar till att mjölkproduktionen finns kvar i norra Sverige, eftersom stödet hjälper till att skapa lönsamhet trots att förutsättningarna inte är de bästa. För att motverka minskningen av produktionen i hela stödområdet krävs dock starkare insatser

2.3 Övriga faktorer som påverkar utvecklingen

2.3.1 Allmänna utgångspunkter

Den utveckling för jordbruket i norra Sverige som kan läsas ut av statistiken är ett resultat av många faktorer påverkan. En generell figur över de faktorer som påverkar utvecklingen visas i figur 2.

Figur 2. Exempel på faktorer som styr jordbrukets strukturutveckling i norra Sverige

Typiskt för stora delar av norra Sverige är att området är glest befolkat, vilket påverkar bland annat infrastruktur och sociala funktioner. På goda grunder är det också möjligt att anta att långa avstånd till grannar och tätorter gör att färre yngre brukare vill ta över jordbruk i Norrlands inland. Det som också påverkar utvecklingen av jordbruket i området är de speciella produktionsförutsättningarna, med långa transportavstånd till och från fält samt låg avkastning i växtodlingen, vilket har redovisats tidigare i rapporten.

En viktig faktor för utvecklingen är nivån på avräkningspriset på mjölk. Under de senaste åren har detta varierat kraftigt. Normalt sett är den största inkomsten hos en mjölkproducent den producerade mjölken. Under de senaste åren har avräkningspriserna för mjölk varierat kraftigt vilket syns i tabell 4 nedan.

Tabell 4. Avräkningspriser mjölk

År	Öre/kg	Förändring i öre/kg
2005	283,2	
2006	279,1	- 4,1
2007	303,1	24,0
2008	357,9	54,8
2009	297,0	- 60,9
2010	343,4	46,4
2011	356,4	13,0

Bortsett från en höjning 2010 har det nationella stödet per kg mjölk varit konstant under perioden och påverkar därför inte variationerna i avräkningspriset. Det innebär att när ett företag planerar sin ekonomi är osäkerheten om kommande avräkningspris ungefär detsamma för företag i området som för företag i resten av landet.

2.4 Effekter på miljön

Jordbruket har både positiv och negativ påverkan på miljön. Till den negativa påverkan hör utsläpp av kväve och fosfor till vatten, och ammoniak och växthusgaser till luft. Den positiva miljöpåverkan är att ängs- och betesmarker behålls, vilket gynnar den biologiska mångfalden. I områden med starkt inslag av skog, såsom i norra Sverige, ger jordbruket också ett positivt bidrag till landskapsbilden genom att hålla landskapet öppet.

I norra Sverige finns cirka elva procent av Sveriges åkermark och nästan åtta procent av betesmarkerna. Den dominerande grödan i området är vall som odlas på nästan 70 procent av åkermarken. Det kalla klimatet och det höga inslaget av vall i växtföljden är positivt för att binda kol i marken och för att bevara markens mullhalt, vilket är bra ur ett klimatperspektiv och för att behålla markens produktionsförmåga.

Utsläppen av metan kan ha ökat något i norra Sverige mellan åren 2010 och 2011. Anledningen är att antalet mjölkkor har ökat (ökningen är dock måttlig; xx kor). Sett över en något längre period bör dock metanutsläppen ha minskat eftersom antalet mjölkkor har minskat med nio procent 2007-2011. Att antalet mjölkkor har ökat något det senaste året indikerar också att utsläppen av ammoniak kan ha ökat. Men även ammoniakutsläppen har minskat om en längre period studeras. Samtidigt kan investeringar i nya stallar och gödselvårdsanläggningar i området ha medfört att ammoniakavgången har minskat genom förbättrad djurmiljö samt bättre teknik för lagring och spridning av gödsel och urin.

Enligt de två vattenmyndigheterna i norra Sverige finns enbart ett mindre antal sjöar och vattendrag som är påverkade av övergödning. Flera av sjöarna och vattendragen finns i kustområdet. Det finns också ett mindre antal sjöar och vattendrag inne i landet, men de ligger då i nära anslutning till tätorter och påverkan bör därför inte i första hand härröra från jordbruk. Utlakningen från jordbruksmark i norra Sverige är betydligt lägre än i södra delarna av landet. Anledningen är den långa vinterperioden, den stora andelen vall i växtföljden och de låga mängderna kväve och fosfor som tillförs åkermarken med stall- och mineralgödsel. Både Botenviken och Bottenhavet är områden som tillhör Östersjön men dessa områden har i dagsläget inte problem med låga syrehalter, höga koncentrationer av närsalter eller algbloomning. Därför räknas områdena inte som påverkade av övergödning.

Försäljningen av mineralgödsel, både i form av kväve och fosfor, är väsentligt lägre i de norra delarna av Sverige än längre söderut i landet. Den senaste beräkningen på kväve- och fosforbalanser gjordes 2009 och visar på en kväve- och fosforeffektivitet i området på 65 till 75 procent. För kväve är effektiviteten därmed i linje med vad som gäller i övriga landet men för fosfor är den något lägre än för genomsnittet för landet. Orsaken till detta är främst att stallgödsel är det gödselmedel som används för tillförsel av fosfor och effektiviteten blir därmed något lägre än vid användning av mineralgödsel.

Den extensiva användningen av gödselmedel borde peka på att utsläppen av lustgas är låg. Eftersom osäkerheten är stor när det gäller uppgifter om lustgasutsläpp är det svårt att ange förändringar över tid. I norra Sverige är också användningen av växtskyddsmedel lågt, främst beroende på den stora vallandelen där bekämpning av ogräs och skadegörare inte förekommer i någon nämnvärd omfattning.

Sammanfattningsvis kan sägas att då jordbruksproduktionen i norra Sverige bedrivs extensivt är miljöbelastningen i form av utsläpp till vatten och luft lägre än i områden med mer intensivt jordbruk. Positiva faktorer för miljön är också det kalla klimatet och de långa vintrarna. Klimatet i norra Sverige innebär sämre odlingsförutsättningar och behov av längre installningsperiod för djuren. Slutsatsen blir att även om det nationella stödet bidrar till att jordbruksproduktionen finns kvar i området så medför det i sig inte några omfattande negativa effekter för miljön.

Då norra Sverige består av stora skogsområden får de få områden som finns med öppen mark stor betydelse för landskapets utformning och för den biologiska mångfalden. Någon enhetlig metod för att mäta graden av biologisk mångfald finns för närvarande inte, vilket medför att det inte är möjligt att entydigt ange hur det nationella stödet påverkar den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. I utvärderingen av landsbygdsprogrammet används förekomsten av vissa fågelarter, så kallade jordbruksfåglar, som mått på biologisk mångfald. I en studie från Lunds universitet mäts sambanden mellan tillgång på jordbruksmark och hur många jordbruksfåglar det finns. Studien visar tydligt att om jordbruksmarken minskar i omfattning minskar också antalet jordbruksfåglar. Storspov och ortolansparv är två fågelarter som är beroende av ett varierat jordbrukslandskap med betesmark och åkermark. Storspoven har varit vanlig i bland annat Västerbotten och den, liksom ortolansparven, riskerar att försvinna om jordbrukslandskapet växer igen.

Då det nationella stödet tillsammans med främst LFA- och vallersättningen bidrar till att behålla jordbruksproduktionen i norra Sverige där åker, äng och betesmark är bristvaror har dessa sammantaget en positiv inverkan på den biologiska mångfalden och landskapsbilden i norra Sverige.

2.5 Slutsats

Mjölkproduktionen i området utgör 12 procent av den totala produktionen i landet. Antalet mjölkkor i området har minskat med nio procent mellan åren 2007 och 2011 jämfört med sex procent i resten av landet. För att studera lönsamheten i området har två metoder använts. Dels en syntetisk kalkyl, täckningsgradsmodellen, som visar att det belopp som återstår till arbete och kapital uppgår till cirka 80 procent i området jämfört med referensområdet. Dels en beräkning som grundas på bokföringsmaterial, bokföringsmodellen, som visar att drygt 20 procent av samtliga mjölkkor i området finns på gårdar som skulle visa högst ett nollresultat om det nationella stödet skulle tas bort. I område 1 och 2a är motsvarande andel uppåt 30 procent. En slutsats blir att mjölkproduktionen i norra Sverige kommer alltmer att koncentreras till de områden som har de bästa förutsättningarna för jordbruk, vilket i stor utsträckning är längs med kusten. Det nationella stödet bidrar också till att hålla mjölkproduktionen uppe i norra Sverige. Men om målet är att produktionen i norra Sverige ska utvecklas på samma sätt som i landet i övrigt är insatserna inte tillräckliga.

3. Landsbygdens utveckling i ett vidare perspektiv

I detta kapitel analyseras geografiska skillnader ur ett demografiskt- och sysselsättningsperspektiv, men även med avseende på den regionala löneutvecklingen och utvecklingen av produktionsvärden (s.k. bruttoregionalprodukt, BRP). Därmed är det möjligt att se i vilken utsträckning det finns urbaniseringskrafter som kan innebära att människor flyttar från landsbygderna till städerna. I kapitlet presenteras därför en sammanställning och jämförelse av skillnaderna i utveckling mellan kommuner och regioner i Sverige.

Kapitlet beskriver främst den svenska ekonomins utveckling under 2000-talets första decennium. Jämförelser görs med 1990-talet och givet den data som finns tillgänglig för att belysa de senaste årens utveckling. Presentationen utgår från kommundata och den huvudsakliga källan är SCB:s regionala informationssystem (rAps-RIS). Geografiska mönster redovisas dels med hjälp av kartor, dels med hjälp av enkla diagram.

Norra Sverige är ett område som speciellt kan tillskrivas egenskaper som på flera sätt innebär begränsningar för den ekonomiska utvecklingen. En sådan egenskap är låg befolkningstäthet och gleshet i den ekonomiska strukturen. Detta betyder att marknadsunderlaget på de lokala och regionala marknaderna är litet. I takt med att ekonomin utvecklas i riktning mot en allt mer dominerande service- och tjänstesektor kan glesa strukturer vara särskilt problematiska. Service och tjänster är beroende av tillgänglighet till marknader och köpkraftsunderlag på nära håll, vilket innebär att dessa sektorer kan ha stora svårigheter att etableras och utvecklas i glesa regioner.

Sammanfattningsvis kan det uttryckas så att landsbygdens utveckling är nödvändig att se i ett vidare perspektiv där befolkningsutveckling ses tillsammans med sysselsättningsutveckling, produktivitetstillväxt och tillväxt i lönesummor. Punkterna nedan sammanfattar vad detta kapitel visar.

- Befolkningsutvecklingens geografiska fördelning åskådliggör att de tre största storstadsregionerna har en generellt starkare befolkningstillväxt under perioden 2000-2011. Götaland visar en starkare utveckling än Norrland, med undantaget för Småland, gränslandet mellan Västra Götaland och Närke samt gränslandet mellan Skåne-Småland-Blekinge.
- Koncentrationen av befolkningstillväxten i storstäder påvisar en fortsatt urbaniseringstrend men det förefaller även som om den relativa andelen av befolkningen på landsbygden är i stort sett oförändrad.
- I Sveriges norra delar är det regionerna Umeå, Falun/Borlänge, Gävle och Sundsvall som har positiv befolkningsutveckling.
- Storleken på Sveriges befolkningstillväxt är större under de 10 första åren på 2000-talet än vad den var på 1990-talet. Det är även fler kommuner som får ta del av den förstärkta tillväxteffekten under 2000-talet jämfört med under 1990-talet.
- I stor utsträckning sammanfaller den svaga befolkningsutvecklingen med de glest befolkade delarna av Sverige som har en låg tillgänglighet till de stora städerna.

- Mellan 2000 och 2010 ökade antalet förvärvsarbetande med fem komma sex procent i landet totalt. Sysselsättningstillväxten är mer geografiskt spridd än befolkningstillväxten och mellan 2000 och 2010 har 40 av 72 regioner haft en positiv tillväxt i antalet förvärvsarbetande.
- En stor del av sysselsättningstillväxten kan tillskrivas de tre storstadsregionerna, vilket pekar på förändringar i urbaniseringsmönster och dess relation till befolkningsutvecklingen. En låg sysselsättningstillväxt i vissa regioner kan även peka på att det inte finns stora sysselsättningsproblem.
- Förvärvsgrad (andel sysselsatta av den totala arbetskraften) är ett annat mått på regioners utveckling. Det är främst ett antal mindre kommuner med stor andel arbetstillfällen inom viss industri som uppvisar en stark tillväxt mellan åren 2000 och 2010. Det handlar främst om industri som är beroende av lokala resurser såsom kraftförsörjning, mineralutvinning och stålindustri.
- Förvärvsgraden är hög i Norrlands inland men även i kommuner som ligger inom ett pendlingsavstånd till storstadsregionerna. Starkast tillväxt i förvärvsgrad uppvisar dock Norrlandskommuner som Pajala, Kiruna, Jokkmokk, Gällivare och Övertorneå.
- Antalet förvärvsarbetande inom jordbruk minskade med 12 procent mellan 2000 och 2008.
- Eftersom BRP visar värdet av en regions produktion följer den inte samma geografiska fördelning som sysselsättning eller lönesummor i Sverige. Regioner med kapitalintensiv industri får ett högt BRP (mätt som förädlingsvärde per sysselsatt).
- Den ökade internationella efterfrågan på svensk basindustri har medfört en stark tillväxt av BRP i flera av kommunerna i Norrland på 2000-talet.
- Lönesummor har en stor samvariation med befolkningsutvecklingen. Höga lönesummor innebär en större köpkraft och därmed ett större marknadsunderlag.
- Lönesummor och befolkningsutveckling samvarierar även med regioners genomsnittliga utbildningsnivå. Det är viktigt att skilja på regioners utbildningsnivå och tillväxt av utbildad arbetskraft. Många av landsbygdskommunerna har samma tillväxttakt för utbildad arbetskraft som stadsregioner men utbildningsnivån är lägre. Undantaget är främst Norrlandskusten.
- Som ett sista steg kan produktionsperspektivet och marknadsperspektivet föras samman genom att jämföra den geografiska fördelningen av BRP respektive lönesummor. De sammanfaller inte i geografien vilket indikerar att de kan drivas av olika faktorer.

3.1 Befolkning

Befolkningstillväxten är i stor utsträckning koncentrerad till landets större städer och omlandet kring dessa städer (stadsregioner). Man kan även se olika typer av landsbygdsutveckling. Å ena sidan finns den tätortsnära landsbygden som ofta präglas av närheten till städernas ekonomier. Å andra sidan finns de mer glest befolkade landsbygderna som inte kan dra nytta av de utvecklingskrafter som städerna och deras ekonomier innebär.

Omkring 85 procent av befolkningen i Sverige bor i tätorter. En tätort är i detta sammanhang en plats där det är maximalt 200 meter mellan husen och där det bor

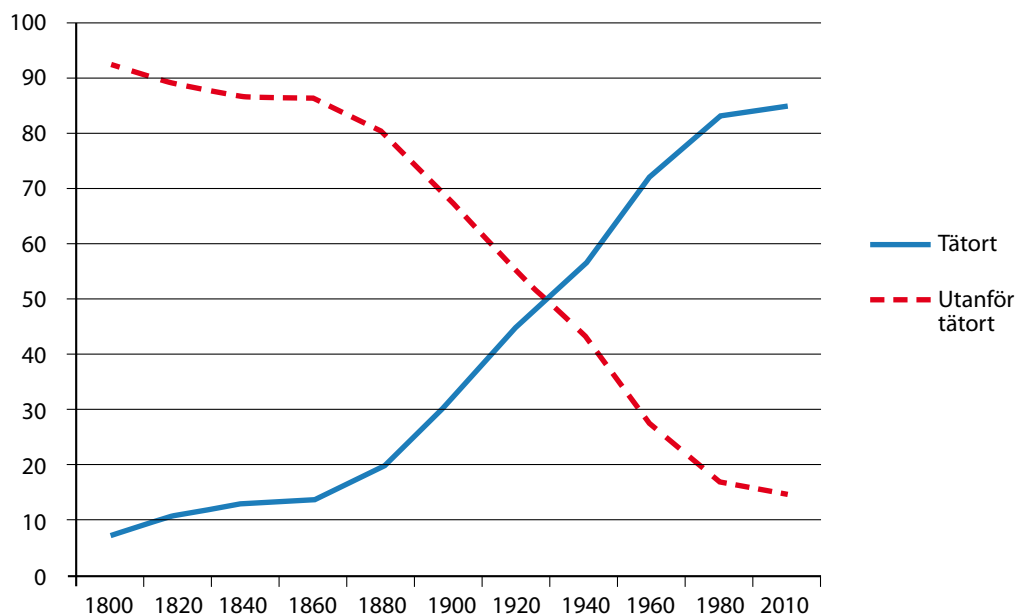
minst 200 personer. Mellan år 2005 och 2010 ökade tätortsbefolkningen med nästan 400 000 personer, och denna ökning var som störst i Stockholms län, Skåne län och Västra Götalands län.

En intressant notering är att det finns en stor andel unga personer i de mindre tätorterna. Framförallt är andelen unga tätortsinvånare hög i storstadsregionerna med omland. Det är även intressant att notera att det finns fler kvinnor i de större tätorterna och städerna, medan andelen män är högre i de mindre tätorterna. Framförallt bidrar de äldre kvinnorna (65 år eller äldre) till kvinnodominansen i de större tätorterna.

Mellan åren 2000 och 2010 växte Sveriges folkmängd med cirka 530 000 personer. Så mycket som 70 procent av denna tillväxt skedde mellan 2005 och 2010. I stor utsträckning utgörs denna befolkningstillväxt av tätortsbefolkningen (som ökade med cirka 380 000 personer mellan åren 2005 och 2010).

Folkmängden utanför tätorter har minskat mellan åren 2005 och 2010 med en storlek som motsvarar en procent av rikets befolkning (pressmeddelande från SCB 2011-06-16 09:30 Nr 2011:161). Den mest omfattande minskningen i folkmängd finns i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Blekinge, vilka därmed innefattar landsbygden i flera av norra Sveriges län och/eller de så kallad ”skogslänen”. Befolkningsminskningen är också omfattande i Jämtland, Gävleborg, Dalarna och Värmland. Det gäller också för Smålandslänen med undantag för Jönköpings län.

Befolkningsutvecklingen förtjänar också att ses ur ett längre tidsperspektiv. SCB publicerar uppgifter om befolkningen boende i tätorter respektive utanför tätorter med information om förhållanden från början av 1800-talet och framåt. Sammanställer vi uppgifterna om hur stor andel av befolkningen som bor i tätorter respektive utanför tätorter erhålls en bild av hur urbaniseringen i detta perspektiv har pågått de sista tvåhundra åren. Dessa förhållanden finns avbildade i figur 3:1 nedan.

Figur 3:1 Andel befolkning i och utanför tätort 1800-2010

Källa: SCB 2011, egen bearbetning av Tätorter, MI 38 SM 1101, korrigerad version

Urbanisering kan uttryckas som en förändring av relationen med andel av befolkningen som bor utanför respektive inom tätorter (SCB:s definition). Denna relation visas i figur 3.1 från vilken det går att se att en urbanisering framförallt pågick oavbrutet mellan omkring 1870 och 1970. Denna period sammanfaller med de så kallad "gyllene hundra åren" i svensk ekonomi då Sverige industrialiserades. Under denna period pågick en stor omflyttning av människor från landsbygden till städerna och faktorerna som drev denna utveckling har behandlats utförligt i olika studier (se exempelvis Schön, 2000). Sammanfattningsvis kan det sägas att det dels leddes av jordbrukets effektivisering och produktivitetsutveckling och dels av institutionella förändringar, transportsektorns utveckling och förbättrad folkhälsa. Under den senare delen av denna period spelade naturligtvis också den internationella handeln en stor roll.

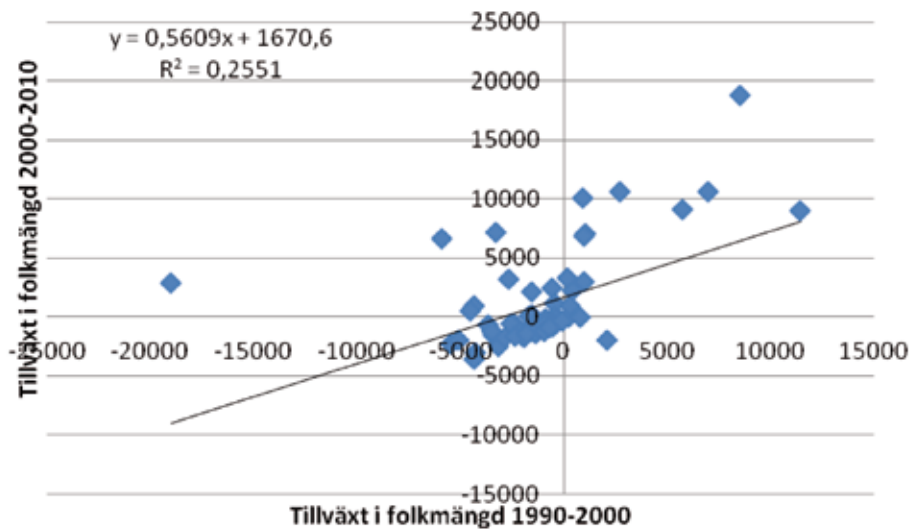
De tre storstadsregionernas (här används de 72 funktionella regionerna enligt Tillväxtanalys regionala indelning) tillväxt i folkmängd motsvarade omkring 86 procent av rikets samlade tillväxt för perioden 2000-2010, vilket skulle kunna ses som ett utslag för urbanisering. Som konstaterats ovan förefaller både den absoluta storleken och relativa andelen landsbygdsbefolkning i riket vara förhållandevis lite påverkad totalt sett (landsbygder har här likställts med områden utanför tätorter). En förklaring till detta kan vara att det sker en omflyttning från mindre till större tätorter och städer. En annan förklaring är att invandringen i stor utsträckning fördelas till de större stadsregionerna, vilket är ett utvecklingsmönster som Sverige delar med många andra länder.

Mellan 2000 och 2010 växte folkmängden i 27 regioner samtidigt som den minskade i 45 regioner. Mellan 2010 och 2011 uppvisar 28 FA-regioner en tillväxt i folkmängden, det vill säga ungefär lika många regioner som för perioden 2000-2010 (inte nödvändigtvis samma regioner). Jämförs det senaste decenniets utveckling med 1990-talet kan det konstateras att väsentligt fler regioner har haft en tillväxt i folkmängd under de senaste tio åren jämfört med 1990-talet. Mellan åren 1990 och 2000 hade 18 FA-regioner en tillväxt i folkmängd. Allt detta visar därmed att befolkningsökning numera återfinns i väsentligt fler regioner jämfört med tidigare, vilket kan nyansera diskussionen om urbaniseringen.

I norra delen av riket (från Dalarna/Gästrikland och norrut) uppvisade regionerna Umeå, Falun/Borlänge, Gävle och Sundsvall en positiv folkmängdsutveckling. I övrigt har alla andra regioner vikande folkmängd vid en jämförelse mellan åren 2000 och 2010. En jämförelse mellan 2010 och 2011 visar även att de FA-regionerna som benämns Kiruna, Luleå, Fagersta och Vansbro uppvisar positiv tillväxt av folkmängden. Även om utvecklingen totalt sett i en region är vikande eller uppvisar en stabil utveckling kan enskilda kommuner ha en positiv utveckling.

Det kan också konstateras att storleken på folkmängdstillväxten i Sverige är 83 procent större under 2000-talets första decennium jämfört med 1990-talets tillväxt. Jämfört med 1990-talet är det också fler regioner som får ta del av den förstärkta tillväxten av befolkningen.

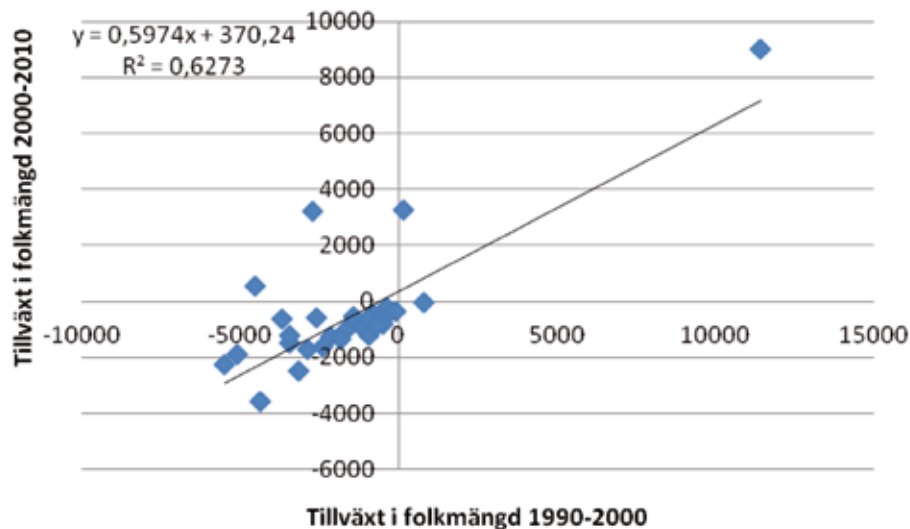
Korrelationen mellan tillväxttakten under de två decennierna är 0,50 och finns avbildad i figur 3.2. Figuren visar att 15 av landets 72 FA-regioner hade en positiv tillväxt både under 1990-talet och under 2000-talet. Att det finns en positiv samvariation mellan utvecklingen de båda decennierna kan tolkas som att regioner med en positiv utveckling under 1990-talet också tenderar att ha en positiv utveckling under 2000-talet.

Figur 3:2 Samvariation mellan tillväxt i folkmängd under 1990- och 2000-talet i landets samtliga FA-regioner (de tre storstadsregionerna har utelämnats)

Källa: rAps befolkningsstatistik, egen bearbetning

Motsvarande relation som för landets samtliga FA-regioner kan visas också för de regioner som finns i landets norra del (regioner som finns i de sex nordligaste länen). Detta visas i figur 3.3. Samvariationen förstärks när norra Sverige studeras, vilket framförallt visas genom att korrelationskoefficienten mellan tillväxt i folkmängd 1990-2000 och 2000-2010 beräknas till 0,79. En tolkning av detta resultat är att historisk befolkningsutvecklingen är betydelsefull också i ett mer långsiktigt perspektiv. Detta skulle betyda att regioner som historiskt har uppvisat en tillväxt kan också förväntas ha en lite starkare utveckling i framtiden jämfört med regioner som tidigare inte har haft befolkningsstillväxt.

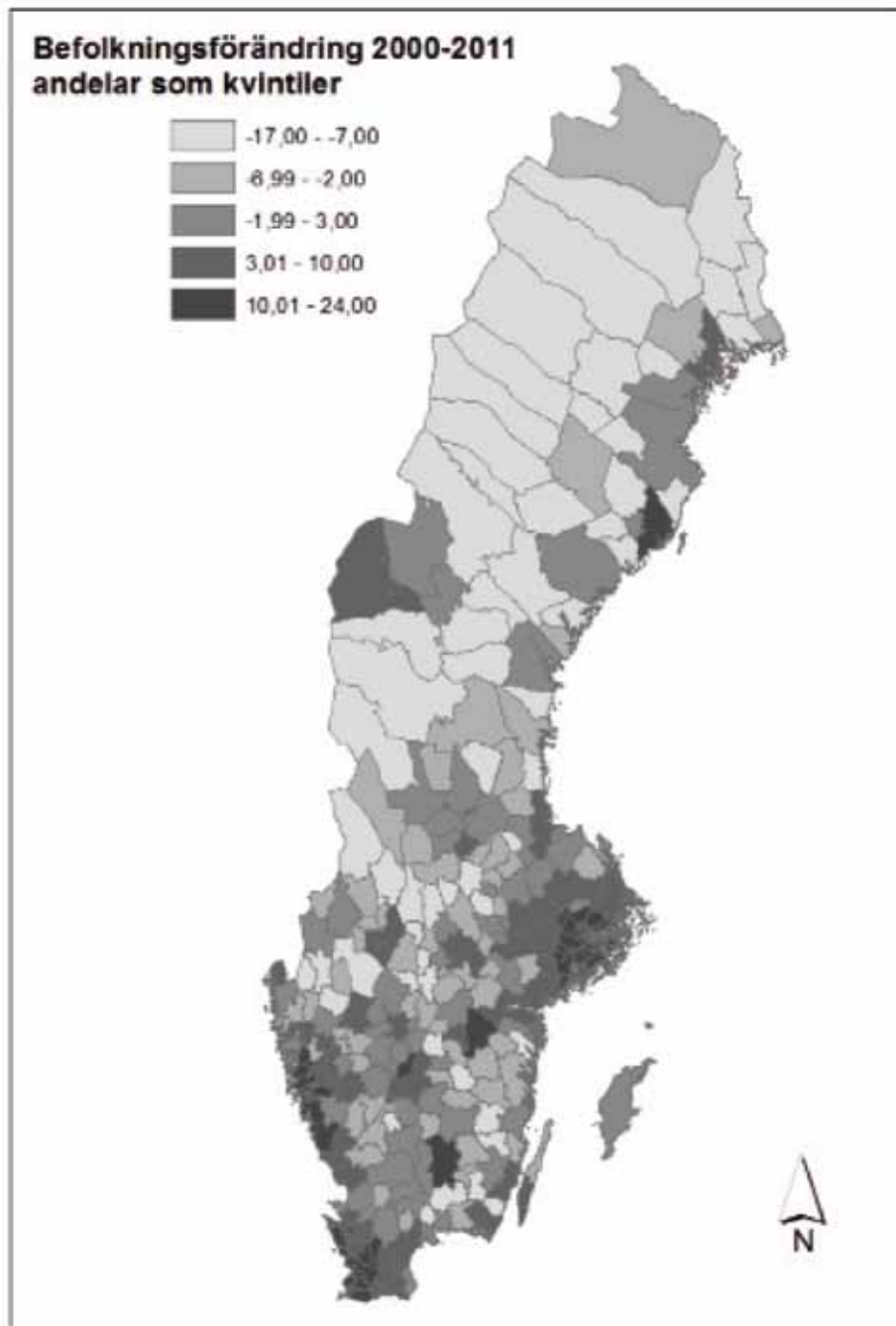

Figur 3:3 Samvariation mellan tillväxt i folkmängd under 1990- och 2000-talet för FA-regioner i de sex nordligaste länen

Källa: rAps befolkningsstatistik, egen bearbetning

Kartan i figur 3.4 visar folkmängdens tillväxt i landets kommuner under åren 2000-2011, uttryckt som procentuell tillväxt över hela tidsperioden. Det geografiska mönstret överensstämmer med uppgifterna om regionernas utveckling som presenterats ovan. Den starkaste utvecklingen återfinns i kommuner i landets storstadsområden och de mest urbaniserade delarna. Den glest befolkade landsbygden, framförallt Norrlands inland, uppvisar en i många delar omfattande minskning i folkmängd. Städerna och dess omland – som fungerar som så kallad urbana skuggområden – attraherar inflyttande hushåll på ett annat sätt jämfört landsbygder som ligger utanför städernas influensområden. Figur 3:4 visar också att det är ett förhållandevis litet antal regioner som har befolkningstillväxt under de senaste 20 åren. Ett undantag finns i Umeå som uppvisar en mycket stark utveckling hela perioden.

Kartan i figur 3:5 visar befolkningsutvecklingen mellan åren 2000 och 2010 för Sveriges kommuner. Kartan visar hur utvecklingen skiljer sig mellan kommuner och olika delar av landet. Tillväxtområdena framstår förhållandevis tydliga. Storstadsregionerna och de medelstora städerna har generellt en starkare tillväxt i folkmängden jämfört med övriga landet. Götaland uppvisar också en generellt starkare utveckling jämfört med Norrland, med undantag för delar av Småland, gränslandet där Västra Götaland möter Närke, samt i gränslandet mellan Skåne-Småland-Blekinge.

Figur 3:4 Tillväxt i folkmängd i landets kommuner 2000-2011, tillväxt redovisas som procentuell tillväxt över hela perioden och redovisas som kvintilindelning

Källa: rAps befolkningsstatistik, egen bearbetning

Befolkningsutvecklingen relateras ofta till den demografiska strukturen med avseende på olika åldersgrupper. Befolkningens förändring är summan av nettoinvandringen från andra länder, födelsenettot (födda och döda) samt nettomigrationen mellan kommuner och regioner inom landet. I Jordbruksverkets årsredovisning 2010 och tidigare studier om norrlandsstödet och Norrlands utveckling framgår att flyttnettot framförallt är till den glest befolkade landsbygdens nackdel i de lägre åldersgrupperna. Ungdomar söker sig exempelvis till högre utbildning och i åld-

rarna 19-25 år flyttar därför många till stadsregionerna. Avsaknad av utbildningsmöjligheter på landsbygden behöver inte vara den enda orsaken bakom dessa flyttrörelser. Andra viktiga faktorer är koncentrationer av arbetsplatser med goda matchningsmöjligheter som finns i stadsregionerna, där det samtidigt också finns ett rikt och diversifierat utbud av tjänster, service, upplevelser och produkter. Alla dessa faktorer kan benämnas attraktionsfaktorer som främst är till fördel för stadsregionerna eftersom de i stor utsträckning kan kopplas till befolkningsstorlek och täthet. Det finns sedan ingen motsvarande volym av inflyttning till den glest befolkade landsbygden som sammantaget helt uppväger dessa utflyttningsströmmar bland unga vuxna. För den medelålders- och äldre delen av befolkningen, äldre än 64 år, är skillnaderna i flyttmönster mindre omfattande.

Det kan fastslås att fler regioner har haft en positiv tillväxt under 2000-talet jämfört med 1990-talet, men också att befolkningsutvecklingen i norra Sverige i allt väsentligt fortsätter att utvecklas svagt. Den svaga befolkningsutvecklingen sammanfaller med de glest befolkade delarna av landsbygden. När Sveriges landsbygders befolkningsutveckling aggregeras förefaller det som att landsbygden i absoluta tal inte tappar så mycket befolkning. Folkmängden utanför tätorterna har reducerats lite, men är i det närmaste på samma nivå som den varit de senaste 30-40 åren. Däremot fördelas en stor del av befolkningsutvecklingen till de största stadsregionerna och en del omflyttning sker från de mindre tätorterna till de större stadsregioner samtidigt som invandringen också tycks ske till de större städerna.

3.2 Sysselsättning och förvärvsfrekvens

Mellan åren 2000 och 2010 ökade antalet förvärvsarbetande i Sverige med omkring 230 000 personer, vilket motsvarar en tillväxt på fem komma sex procent. Detta kan jämföras med åren 1990-2000 då antalet förvärvsarbetande istället minskade med cirka 410 000 personer. Lågkonjunkturen som inträffade under första hälften av 1990-talet kan förklara en stor del av skillnaden mellan dessa båda decennier. Dessutom befann sig den svenska ekonomin på en historiskt hög nivå 1990, avseende sysselsättning och förvärvsgrad. Under 1990-talets andra hälft återhämtar sig den svenska ekonomin och från 1994 och fram till 2000 ökar antalet förvärvsarbetande med omkring 315 000 personer. Även om denna återhämtning är omfattande blir den totala nettoeffekten negativ för decenniet, vilket vittnar om den mycket omfattande konjunkturedgången. Det är också värt att notera att det fanns fler förvärvsarbetande 1990 än 2010 trots att befolkningen i riket har ökat.

Sysselsättningsutveckling följer inte nödvändigtvis befolkningsutvecklingen. Sysselsättningen och förvärvsgraden har framförallt varit mer spridd i landet än befolkningstillväxten. Mellan 2000 och 2010 har 40 av landets 72 FA-regioner haft en positiv tillväxt i antalet förvärvsarbetande (vilket kan jämföras med 27 regioner som haft positiv befolkningsutveckling). Statistik från SCB visar att närmare 80 procent av nettotillväxten i förvärvsarbetande finns i landets tre största stadsregioner (Stockholm, Göteborg och Malmö). Den geografiska fördelningen av jobbtillväxten visar därmed att det finns ett viktigt urbaniseringsperspektiv. Trots detta är det viktigt att poängtera att det i många landsbygdsregioner faktiskt inte heller finns stora sysselsättningsproblem.

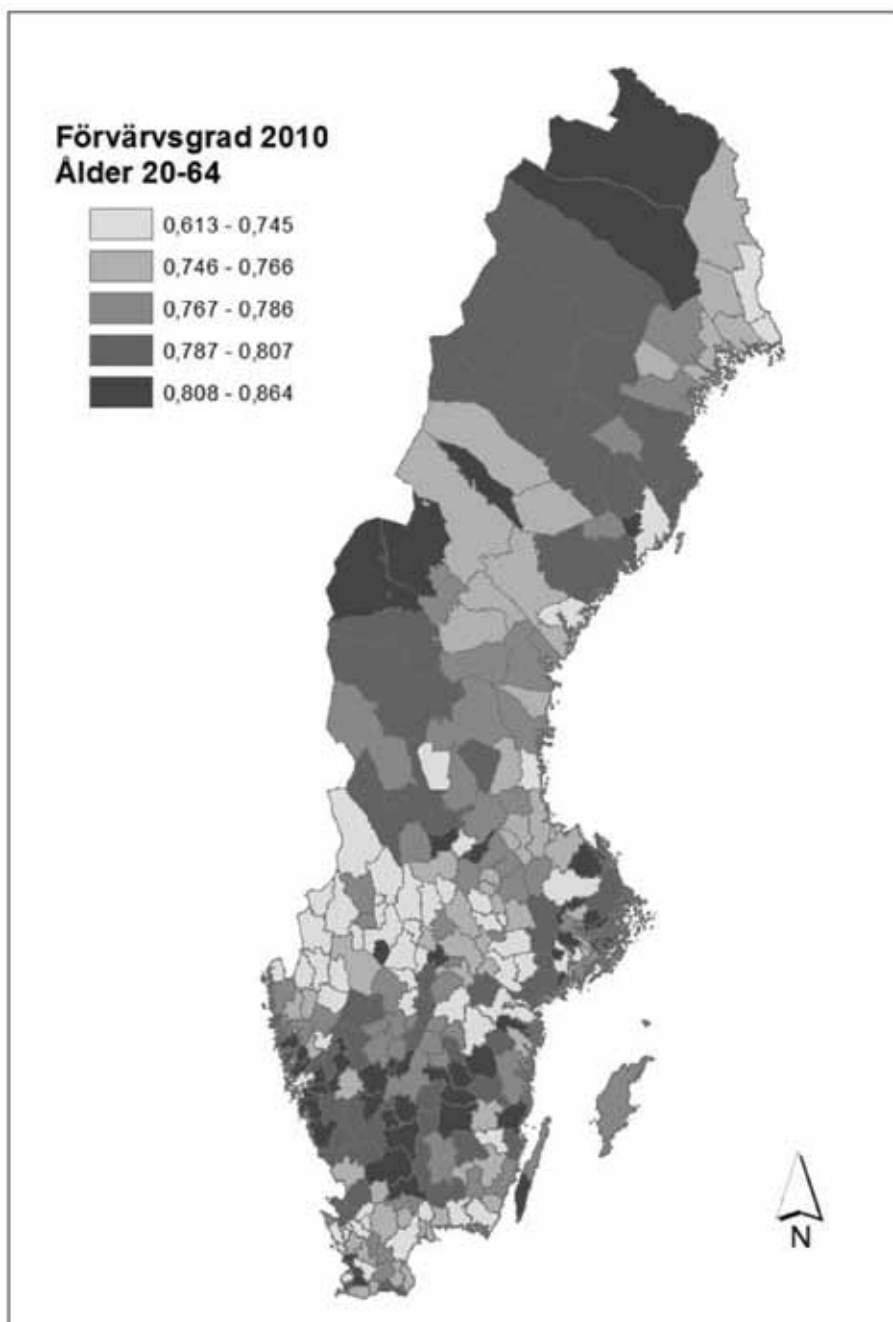
Ett annat perspektiv på sysselsättning är förvärvsgraden. Det är andelen av arbetsför befolkning (arbetskraften) som är sysselsatta och i detta fall avgränsas till åldrarna 20-64.

$$\text{Förvärvsgrad} = \frac{(\text{Sysselsatta i åldrarna } 20 - 64)}{(\text{Arbetskraften i åldrarna } 20 - 64)}$$

Eftersom detta är en kvot påverkas relationen av såväl täljare som nämnare. En minskning av befolkningen i arbetsför ålder kan exempelvis innebära att kvotens värde ökar om inte sysselsättningen i absoluta tal (antalet jobb) minskar med samma proportion som befolkningen. Är det så att personer som saknar jobb flyttar från en plats till andra platser där det finns efterfrågan på arbetskraft kan detta ha stor betydelse för på vilket sätt förvärvsgraden kan tolkas. Detta kan vara ett fenomen som förklarar att förvärvsgraden kan vara hög på platser trots att de har en minskande befolkning. Ett flertal kommuner med stor andel kapitalintensiv industri med inriktning mot kraftförsörjning, mineralutvinning och processindustri uppvisar en stark tillväxt i förvärvsgrad mellan åren 2000 och 2010.

Mönstret med en relativ stark sysselsättning (andelen personer i arbetsför ålder som har jobb) återfinns också vid en jämförelse i förvärvsgradens fördelning mellan landets kommuner. Den högsta kvintilen med förvärvsgrad som överstiger 80 procent återfinns i ett antal landsbygdskommuner som finns både i norra, mellersta- och södra Sverige. Kommunerna präglas både av tillverkningsindustri, mineral- och kraftutvinning och finns även i omlandet till de större städerna. Den geografiska fördelningen av förvärvsgraden bland Sveriges kommuner 2010 för åldrarna 20-64 år visas i kartan i figur 3.5.

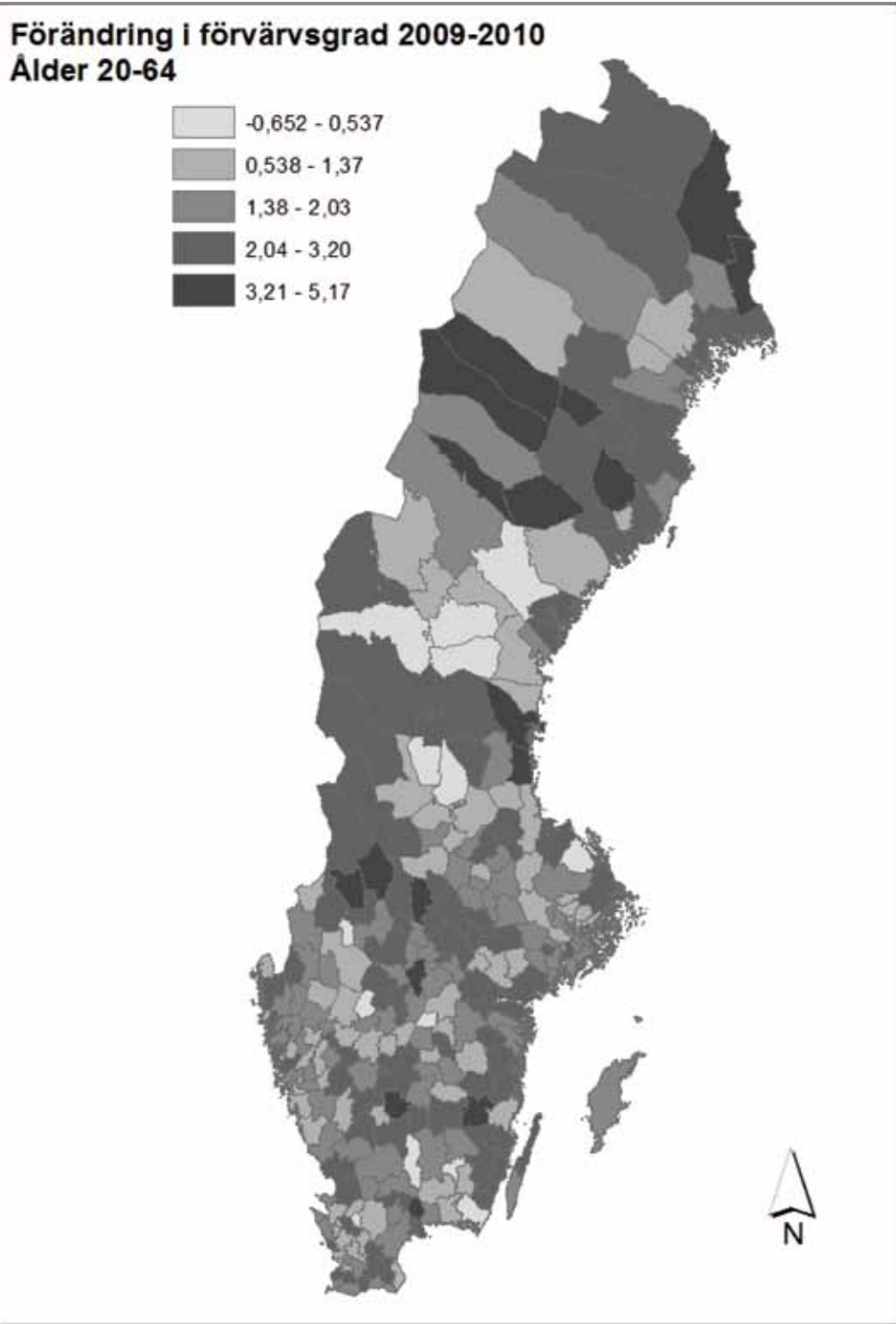
Figur 3:5 Sysselsättningsgrad (20-64 år) per kommun 2010

Den geografiska fördelningen av förvärvsgradens utveckling indikerar ett utvecklingsmönster som i viss mån är en kontrast till befolkningens utveckling, men inte fullt ut. Den flerbottnade bilden av sysselsättningsutvecklingen innebär dels att tillväxten av arbetstillfällen i absoluta antal domineras av de större stadsregionerna, dels att förvärvsgraden är förhållandevis hög i stora delar av Norrlands inland (i relativa termer) och i de glest befolkade delarna av ekonomin. Förvärvsgraden är också hög i omlandet till storstadsregionerna (pendlingskommunerna) om begreppet "nattbefolkning" (personer som bor i respektive kommun) används.

I figur 3.6 presenteras det geografiska mönstret för tillväxten i förvärvsgrad bland Sveriges kommuner 2009-2010. I förra årets rapport konstaterades att tillväxten i

förvärvsgrad mellan åren 2000 och 2009 har varit starkast i ett antal norrlandskommuner (exempelvis Pajala, Kiruna, Jokkmokk, Gällivare, Övertorneå, med flera). Tillväxten i förvärvsgrad i dessa kommuner har under de senaste tio åren varit den starkaste i riket. Det handlar om platser som präglas av sin specialisering inom tillverkningsindustri, mineral- och kraftutvinning. Utvecklingen i dessa kommuner kan ses i förhållande till efterfrågan på den internationella marknaden, det vill säga utvecklingen kan antas vara exportdriven. Kommuner i södra Sverige som också är kända för sin industrispecialisering uppvisar dock inte samma starka sysselsättningsutveckling. De senaste årens konjunkturavmattning kan antas ha påverkat exempelvis företag som varit underleverantörer till bilindustrin.

Återhämtningen från den senaste konjunkturedgången har inte varit särskilt stark och omfattande. Konjunkturen måste fortfarande betraktas som svag och påverkad av Europas skuld kris och andra internationella förhållanden. I figur 3.6 bekräftas att den utveckling som gällt de tidigare tio åren också förefaller bestå. Många platser har platsbundna attribut såsom ett attraktivt landskap med natur- och kulturvärden och ett rikt friluftsliv, vilket gör att de har en stark utveckling inom turism och besöksnäringen (exempelvis väster om Siljan i Dalarna).

Figur 3.6 Förändring i förvärvsgrad (20-64 år) per kommun 2009-2010, kvintiler

3.3 Utvecklingen av sysselsättningen inom jordbruk

Antalet sysselsatta i jordbrukssektorn har under en lång tid successivt minskat. Det kan bland annat förklaras av att lönsamheten många gånger är begränsad och att den totala arbetskraftens produktivitet utveckling har varit omfattande under en längre period. Detta är det mönster som en jämförelse av antalet förvärvsarbete 2000 och 2008 ger. Att 2009 inte valts beror på att detta år är präglades av lågkonjunkturen. Antalet personer som är registrerade som förvärvsarbete inom jordbrukssektorn är drygt 70 000 personer år 2008 vilket motsvarar omkring 12 procent av totala antalet förvärvsarbete. I tabell 3.1 nedan visas en översiktlig sammanställning av utvecklingen av förvärvsarbete i olika län. Samtliga län i norra Sverige minskar minst lika mycket som riket eller har en betydligt större minskning avseende förvärvsarbete inom jordbruket.

Tabell 3.1 Förändring av förvärvsarbete (16-64 år) inom jordbruk i Sveriges län 2000-2008

	Stockholm	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Jönköping	Kronoberg	Kalmar	Gotland
Jordbruk	-7,34%	-3,82%	-7,14%	-9,13%	-18,88%	-21,26%	-17,24%	-15,84%

	Blekinge	Skåne	Halland	Västra Götaland	Värmland	Örebro	Västmanland	Blekinge
Jordbruk	-25,71%	-10,69%	-12,57%	-11,53%	-3,40%	-16,94%	-27,99%	-25,71%

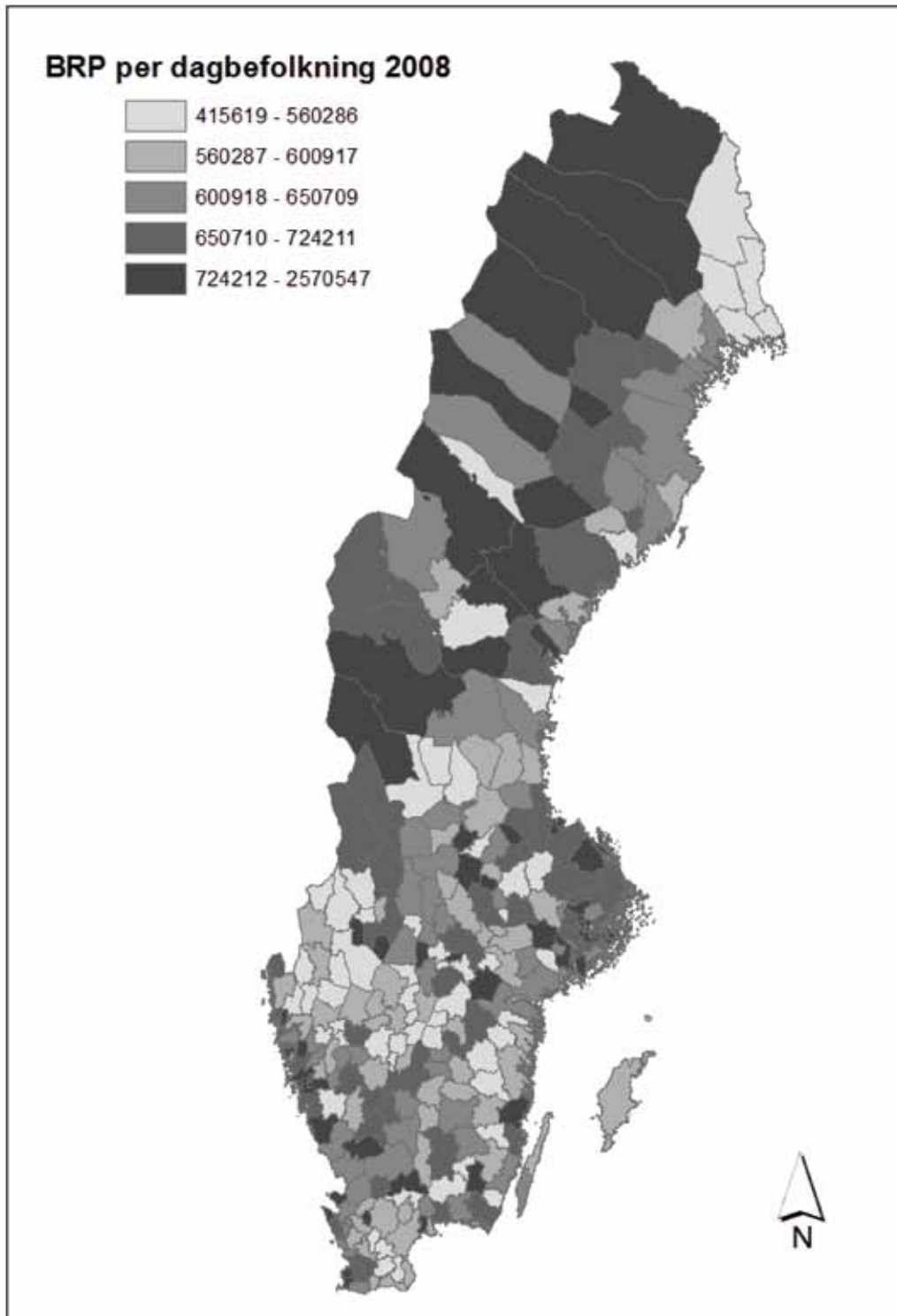
	Dalarna	Gävleborg	Västernorrland	Jämtland	Västervotten	Norr-botten	Riket
Jordbruk	-13,24%	-20,36%	-19,41%	-23,03%	-13,33%	-13,63%	-12,6%

3.4 Bruttoregionalprodukt och lönesummor

Sveriges ekonomiska geografi och den ekonomiska utvecklingen är mycket heterogen och det är stor skillnad i tillväxtnöster mellan de starkaste och svagaste kommunerna. De starkaste tillväxtkommunerna finns i landets stora och medelstora stadsregioner i södra och mellersta Sverige. Därtill finns kommuner i norra Sverige som har en stark utveckling. Typiskt för flera av de norrländska tillväxtkommunerna är att utvecklingen är stark kopplad till lokala resurser (exempelvis mineraler, vattenkraft med mera).

Bruttoregionalprodukten visar värdet av den produktion som sker i en region, uttryckt som förädlingsvärden. Eftersom produktionen är mer eller mindre kapitalintensiv och eftersom löner och priser skiljer sig mellan regioner och även mellan sektorer innebär detta att den geografiska fördelning av produktionsvärden inte följer samma mönster som sysselsättningen eller lönesummor.

Produktionsvärdena som skapas i kommuner med kapitalintensiv industri blir därför högre per sysselsatt eller per invånare jämfört med kommuner med en lägre andel kapitalintensiv produktion. Figur 3.7 visar BRP (Bruttoregionalprodukt, det vill säga förädlingsvärden) per invånare 2008 för landets kommuner, där en mörkare skuggning betyder ett högre värde för BRP.

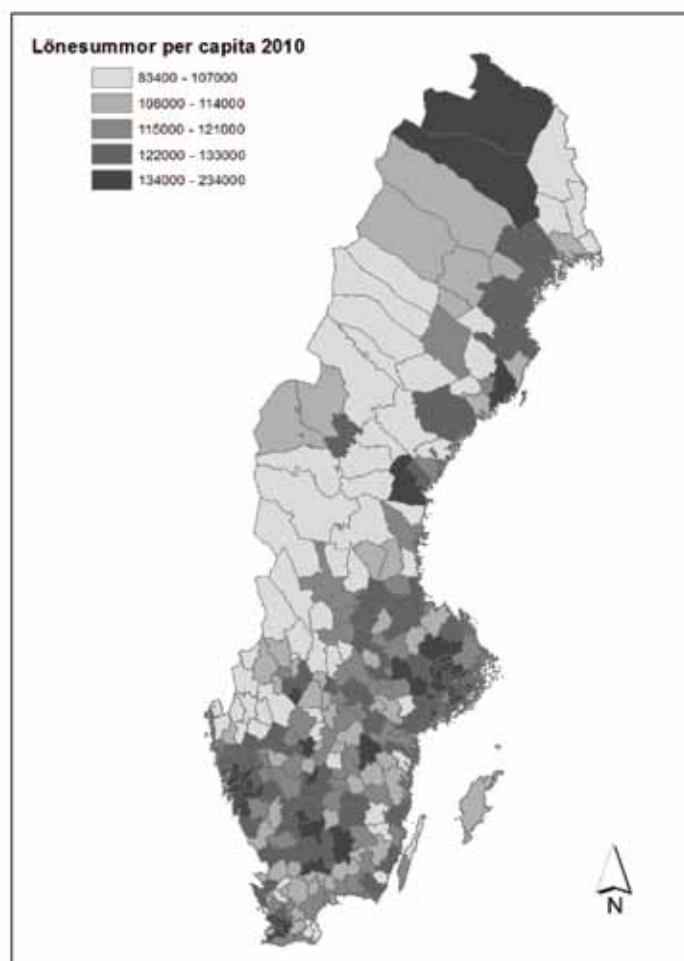

Figur 3.7 BRP per capita (dagbefolkning) 2008 Sveriges kommuner, kvintiler

Ur ett längre tidsperspektiv, som också omfattar 1990-talet, har både större och medelstora stadsregioner och en del kommuner som är förhållandevis präglade av landsbygd haft en god tillväxt av produktionsvärden. Den svenska ekonomin har präglats av återhämtningsperioden under 1990-talets andra hälft. Denna återhämtningsperiod kännetecknades också av att den högre utbildningen byggdes ut (för-dubblades) och främst lokaliserades till de större och medelstora städerna.

2000-talet inleddes med en mattning av konjunkturen och sedan dess har tillväxten återigen nått en – i ett internationellt perspektiv– hög nivå. Den internationella efterfrågan på produkter från den svenska basindustrin har gjort att flera norrländska kommuner återfinns i toppen av tillväxtligan för svenska kommuner.

En viktig drivkraft till att befolkningsutvecklingen är stark i de större städerna är tillgången till de större stadsregionernas marknader. Dessa marknaders storlek innebär skalekonomier som i sin tur utgör drivkrafter till tillväxt och utveckling. Både företag och hushåll finner det fördelaktigt att finnas på platser med ett stort och diversifierat utbud av varor och tjänster. Matchningen på arbetsmarknaden är som regel mer effektiv på sådana marknader, eftersom det finns större möjligheter för både arbetsgivare och anställda att finna ett passande jobb eller arbetskraft med passande kompetens. Detta kan även vara en av de stora förklaringarna till att lönerna och lönesummorna blir högre än i de större städerna. Lönesummornas storlek (summan av utbetalda löner) samvarierar därför i stor utsträckning främst med befolkningens storlek och ger därmed en indikation på regionens köpkraft. Figur 3.8 visar lönesummor per capita där en mörkare skuggning innebär högre lönesummor per capita. Eftersom lönesummor redovisas där personen i fråga bor innebär det att per capita-uppgiften redovisas för nattbefolkningen.

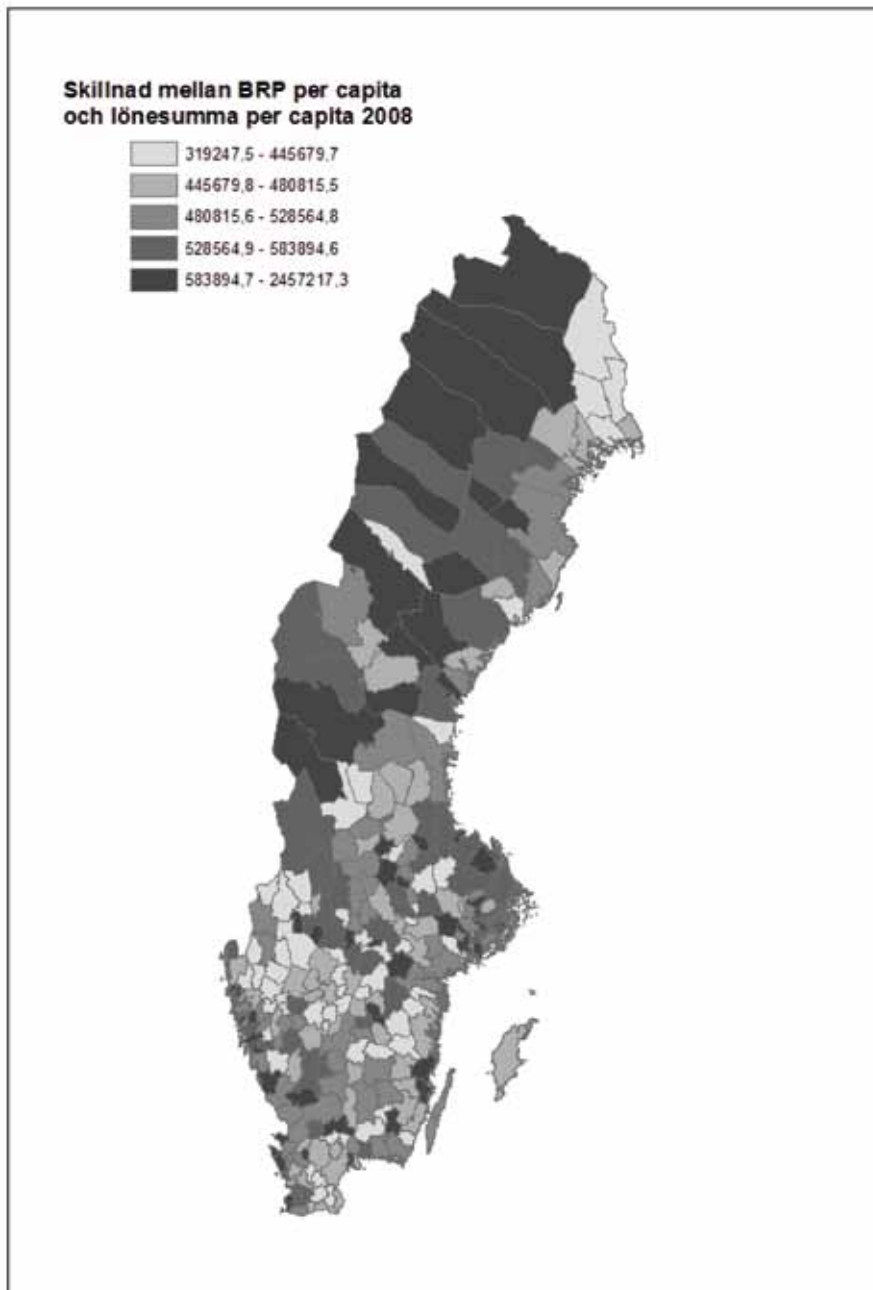

Figur 3.8 Lönesummor per capita (nattbefolkning) 2008 Sveriges kommuner, kvintiler

Samvariationen mellan lönesummor (och även genomsnittslöner) och befolkningsstorlek i landets FA-regioner är därför mycket hög. Eftersom befolkningens storlek också samvarierar med befolkningsutvecklingen finns grunder för en stark drivkraft till utvecklingen. Höga lönesummor och köpkraftsunderlag som växer fram genom städernas storlek och diversitet attraherar flyttströmmar som bidrar till att de större städerna växer sig större. Detta innebär också att det finns en växande marknadspotential för tjänsteföretag som har hushåll som kunder. Tjänsteföretag utgör en stor andel av arbetsmarknaden och svarar för huvuddelen av nystartade företag. Dessutom är städerna attraktiva för huvudkontor och andra verksamheter som kräver tillgänglighet till specialiserad kompetens.

Ytterligare en faktor som samvarierar med lönesummor och befolkningsutvecklingen är den genomsnittliga utbildningsnivån. Det är betydelsefullt att skilja mellan utbildningsnivån respektive tillväxten i en region. I många av landets landsbygdskommuner, inte minst i norra Sverige, är tillväxttakten jämförbar med stadsregionernas men utbildningsnivån är i många fall betydligt lägre. Det finns också flera undantag från detta i norra Sverige; det gäller främst ett antal kommuner utmed den norrländska kusten, vilket visar att de norrländska kommunerna också ur detta perspektiv är heterogena.

I figur 3.9 sammanfogas produktionsperspektivet och marknadsperspektivet genom att visa på skillnader mellan BRP och lönesummor per capita i respektive kommun. Det ger en indikation om hur mycket produktionsresultaten, mätt som förädlingsvärden per capita, överstiger lönesummor per capita som i sin tur bildar köpkraftsunderlag för den lokala och regionala marknaden. Mörkare skuggning innebär relativt stora produktionsvärden och relativt låga lönesummor. Figur 3.9 visar därmed att produktionsvärden och lönesummor inte alltid sammanfaller geografiskt och att ett stort gap mellan de två inte drivs av hög befolkningstäthet eller urbaniseringsgrad.

Figur 3:9 Skillnaden mellan BRP per capita (dagbefolkning) och lönesummor per capita (nattbefolkning) 2008 i Sveriges kommuner, kvintiler

Avslutningsvis kan det konstateras att produktionsvärdena per person är jämförelsevis höga i stora delar av norra Sverige. Samtidigt indikerar förhållandet mellan produktionsvärden och lönesummor ett stort gap, det vill säga sämre köpkraft jämfört med södra Sverige.

Bilagor

Bilaga 1 Tabeller över stödformernas och jordbrukets utveckling

Tabeller

Statistik har huvudsakligen hämtats ur Sveriges officiella statistik och stödssystemets databaser.

Stödnivå och utbetalt stöd

Tabell 1. Stödbelopp per stödområde för respektive produktionsgrupp

Stödområde	1	2a	2b	3
Mjölk (öre/kg)	136	75	63	20
Transport (öre/kg)	4,3	3,9	3,9	3
Slaktsvin (kr/djur)	229	147	147	30
Värphöns (kr/höna)	14,45	11,70	11,70	1,90
Sugga (kr/sugga)	1 093	687	687	350
Get (kr/get)	508	430	430	430
Bär, gröns (kr/ha)	2 850	2 850	2 850	1 850

Tabell 2. Utbetalt nationellt stöd (MSEK), 2011 i jämförelse med referensnivåerna

	Ton	MKR	Areal ha/DE	Ref.nivå MKR	Ref.nivå Antal
Mjölk	345 489	242,57			
Transport	348 035	13,23			
Get*	2 358	1,37			
Totalt	**	257,17		295,67	450 000 ton
Slaktsvin		11,28	8 507		
Suggor		2,25	1 146		
Höns		2,38	2 329		
Totalt		15,91	11 982	20,97	16 532 DE
Bär grönsaker		1,03	374	2,03	750 ha
Summa utbetalt stöd		274,11		318,67	

* antal getter * uppskattad kg mjölk/get

** Mjölk och get. Transport är samma som mjölk

Mjolksektorn, komjolk, transport av komjolk och get

Mjolk

Tabell 3. Andel mjölkföretag med stöd jämfört med mjölkföretag i Sverige

	Antal stödföretag*	Antal kvotföretag i Sverige**	Stödföretags andel av kvotföretag i riket	Stödföretagens andel av mjölkproduktion i riket
2007	1 385	7 096	19,5	13,5
2008	1 197	6 474	18,5	13,2
2009	1 132	6 020	18,8	13,2
2010	1 056	5 619	18,8	14,1
2011	989	5 260	18,7	12,1

*Källa: Stödsystemets databaser

**Källa: Sveriges officiella statistik

Tabell 4. Antal mjölkkor, stödområdet, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige
2007	4 891	25 460	13 020	8 875	52 246	369 646
2008	4 745	24 157	11 890	8 484	49 276	357 194
2009	4 779	23 667	11 956	8 260	48 662	356 776
2010	4 829	23 193	11 946	7 485	47 453	348 095
2011	4 876	23 065	11 515	8 217	47 673	346 495

Källa: Lantbruksregistret. Motsvarande uppgifter i tidigare rapporter är hämtade från Sveriges officiella statistik.

Tabell 5. Antal företag med stöd för mjölkproduktion, leverans och direktförsäld mjölk, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3
2007	168	707	274	236	1 385
2008	142	610	236	209	1 197
2009	136	571	221	204	1 132
2010	131	532	208	185	1 056
2011	128	504	186	171	989

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 6. Antal ton mjölk med stöd och antal ton producerad mjölk i Sverige, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige *
2007	39 164	233 254	87 787	66 246	426 453	2 985 860
2008	36 507	214 880	82 612	60 407	394 408	2 986 621
2009	35 972	213 552	81 320	57 515	388 361	2 932 666
2010	36 089	211 359	81 118	55 400	383 967	2 862 214
2011	33 595	187 158	73 502	51 234	345 489	2 850 400

Källa: Stödsystemets databaser. Leverans och direktförsäld mjölk,

*Källa: Svensk Mjolk

Tabell 7. Mjolkproduktion, utbetalt stöd (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3
2007	40,37	158,40	38,52	5,50	242,79
2008	38,73	151,55	38,42	5,34	234,03
2009	38,33	151,07	38,02	5,09	232,52
2010	43,59	153,31	43,76	7,89	248,55
2011	45,66	140,37	46,30	10,24	242,57

Källa: Stödsystemets databaser

Transport

Tabell 8. Antal ton mjölk med transportstöd 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3
2007	38 354	225 389	84 835	65 781	414 359
2008	36 547	216 318	83 535	63 872	400 273
2009	36 078	214 067	81 840	60 388	392 374
2010	36 114	211 601	81 121	57 082	385 920
2011	33 954	187 798	73 892	52 391	348 035

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 9. Transportstöd för mjölk, utbetalt (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3
2007	1,65	8,79	3,31	1,97	15,72
2008	1,57	8,44	3,26	1,92	15,18
2009	1,55	8,35	3,19	1,81	14,90
2010	1,55	8,25	3,16	1,71	14,68
2011	1,46	7,32	2,88	1,57	13,23

Källa: Stödsystemets databaser

Get

Tabell 10. Antal företag med stöd för getproduktion, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	28	46	27	101
2008	28	46	22	96
2009	28	46	20	94
2010	33	46	22	101
2011	31	50	22	103

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 11. Getproduktion, antal djur med stöd, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	972	1 074	485	2 531
2008	1 086	1 134	427	2 647
2009	1 147	1 263	399	2 809
2010	1 263	1 090	426	2 779
2011	1267	1266	414	2 947

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 12. Getproduktion, utbetalt stöd (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	0,49	0,46	0,21	1,16
2008	0,55	0,49	0,18	1,22
2009	0,58	0,54	0,17	1,29
2010	0,64	0,47	0,18	1,29
2011	0,64	0,54	0,18	1,37

Källa: Stödsystemets databaser

Svin och fjäderfä

Svin

Tabell 13. Antal företag med stöd för slaktsvinsproduktion, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	4	68	13	85
2008	4	64	13	81
2009	3	57	12	72
2010	2	54	11	67
2011	2	40	9	51

*Källa: Stödsystemets databaser.

Tabell 14. Antal slaktsvin med stöd, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	4
2007	958	71 727	12 637	85 322
2008	654	62 395	10 281	73 330
2009	622	69 127	11 937	81 684
2010	157	67 739	10 739	78 635
2011	163	74 476	10 429	85 068

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 15. Slaktsvinsproduktion, utbetalt stöd (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	0,21	10,26	0,29	10,76
2008	0,15	8,92	0,24	9,30
2009	0,14	9,89	0,27	10,30
2010	0,04	9,96	0,32	10,32
2011	0,04	10,93	0,31	11,28

Källa: Stödsystemets databaser

Smågris

Tabell 16. Antal företag med stöd för smågrisproduktion, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	8	49	12	69
2008	6	49	10	65
2009	3	49	11	63
2010	6	43	11	60
2011	3	33	9	45

Källa: Stödsystemets databaser.

Tabell 17. Smågrisproduktion, antal djur med stöd, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	36	2 468	477	2 981
2008	24	2 651	637	3 312
2009	16	2 401	495	2 912
2010	34	3 165	505	3 704
2011	15	3 031	427	3 473

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 18. Smågrisproduktion, utbetalt stöd (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	0,04	1,42	0,21	1,67
2008	0,03	1,69	0,19	1,91
2009	0,02	1,53	0,15	1,70
2010	0,04	2,17	0,18	2,39
2011	0,02	2,08	0,15	2,25

Källa: Stödsystemets databaser

Ägg

Tabell 19. Antal företag med stöd för äggproduktion, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	2	9	1	12
2008	2	8	2	12
2009	2	11	1	14
2010	1	12	3	16
2011	1	10	3	14

Källa; Stödsystemets databaser.

Tabell 20. Äggproduktion, antal djur med stöd, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	26 516	120 707	12 400	159 623
2008	29 058	105 414	29 050	163 552
2009	38 033	134 949	10 690	183 672
2010	20 915	153 837	49 950	224 702
2011	38 177	148 612	46 071	232 860

Källa: Stödsystemets databaser

Tabell 21. Äggproduktion, utbetalt stöd (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	0,36	1,29	0,01	1,66
2008	0,39	1,12	0,03	1,54
2009	0,51	1,44	0,01	1,97
2010	0,28	1,66	0,05	1,99
2011	0,55	1,74	0,09	2,38

Källa: Stödssystemets databaser

Bär och grönsaker

Tabell 22. Antal företag med stöd för bär- och grönsaksproduktion, 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	11	83	10	104
2008	11	86	10	107
2009	11	77	12	100
2010	13	71	11	95
2011	12	80	6	98

Källa: Stödssystemets databaser.

Tabell 23. Bär- och grönsaksproduktion, areal med stöd (ha), 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	72,7	312,0	15,3	400,0
2008	79,3	312,5	22,7	414,5
2009	71,3	279,4	25,8	376,5
2010	72,4	262,7	41,0	376,1
2011	71,02	268,6	34,7	374,3

Källa: Stödssystemets databaser

Tabell 24. Bär- och grönsaksproduktion, utbetalt stöd (MSEK), 2007–2011

Stödområde	1	2	3	1–3
2007	0,20	0,89	0,03	1,12
2008	0,21	0,89	0,04	1,14
2009	0,20	0,80	0,05	1,05
2010	0,21	0,75	0,08	1,04
2011	0,20	0,77	0,06	1,03

Källa: Stödssystemets databaser

Avvikelser

Kontrolluppgifterna i Jordbruksverkets databas skiljer inte på bär-, grönsaks- eller potatisodling. Andelen potatisproducenter som söker stöd är 54 procent och 46 procent som söker stöd för bär och grönsaker. Andelen areal med stöd är 80 procent potatisodling och 20 procent bär- och grönsaksodling. Därför redovisas inte avvikelser för bär- och grönsaksodling, då uppgifterna skulle bli missvisande.

Tabell 25 Avvikelser vid kontroll av suggor och getter åren 2007–2011

	Avvikelse, brukare		Avvikelse, djur	
	Antal brukare med avvikelser	Procent av alla kontrollerade brukare	Antal djur med avvikelser	Procent av alla kontrollerade djur
2007	5	18,5	16,0	1,1
2008	5	19,2	36,0	4,9
2009	2	10,5	11,0	1,0
2010	4	25,0	59,0	11,8
2011	3	14,3	24,0	4,4

Källa: Stödsystemets databaser

Övrigt utbetalt stöd till området

Tabell 26. Kompensationsbidrag och miljöersättningar, totalt utbetalt i stödområde 1–3 (MSEK), 2007–2011

	Lfak*	Nmvall**	Nationellt stöd	Summa
2007	313,98	282,16	272,67	868,81
2008	308,71	277,82	263,55	850,08
2009	301,79	276,24	263,29	841,32
2010	313,18	298,11	280,10	891,39
2011	307,01	295,44	274,11	876,56

*Lfak: Kompensationsbidrag

**Nmvall: Miljöersättning för vallodling. Manuell korrigering är gjord då delar av totalsumman saknas stödområdestillhörighet. Därför kan det finnas en osäkerhet i uppgiften.

Källa: Stödsystemets databaser

Jordbruksstatistik Sverige

Tabell 27. Antal jordbruksföretag i stödområdet och hela landet, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige
2007	1 777	4 808	3 415	3 358	13 358	72 609
2008	1 793	4 640	3 360	3 306	13 099	71 611
2009	1 791	4 604	3 354	3 285	13 034	71 196
2010	1 723	4 335	3 125	3 091	12 300	70 820
2011	1 694	4 248	3 030	2 973	11 945	69 470

Källa: Sveriges officiella statistik

Tabell 28. Jordbruksareal (ha), stödområdet och hela landet, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige
2007	47 813	130 931	85 665	79 928	344 337	3 137 297
2008	37 819	137 139	84 276	78 517	337 751	3 088 267
2009	35 991	135 702	83 916	80 095	335 704	3 079 651
2010	38 514	135 839	83 383	79 412	337 603	3 085 365
2011	35 684	133 353	83 107	78 021	330 165	3 065 787

Källa: Sveriges officiella statistik

Tabell 29. Spannmålsareal (ha), stödområdet och hela landet, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige
2007	2 152	14 376	9 819	14 167	40 514	990 092
2008	761	17 214	10 611	15 161	43 747	1 087 722
2009	790	16 768	10 303	14 413	42 274	1 048 582
2010	775	15 982	9 606	12 969	39 292	962 758
2011	859	15 672	9 662	12 619	38 812	992 764

Källa: Sveriges officiella statistik

Tabell 30. Vallareal (ha), stödområdet och hela landet, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige
2007	28 725	87 440	60 756	48 100	225 021	1 081 111
2008	22 473	94 292	61 125	49 060	226 950	1 114 293
2009	22 515	94 703	61 234	49 854	228 306	1 134 777
2010	22 301	94 919	61 728	50 399	229 346	1 137 642
2011	21 570	94 610	61 251	50 423	227 854	1 139 695

Källa: Sveriges officiella statistik

Tabell 31. Betesmarksareal (ha), stödområdet och hela landet, 2007–2011

Stödområde	1	2a	2b	3	1–3	Sverige
2007	11 822	14 292	6 946	9 040	42 100	489 328
2008	11 535	12 717	6 243	8 083	38 578	457 748
2009	8 996	11 483	6 377	8 330	35 186	436 301
2010	12 332	11 482	6 128	8 865	38 807	451 908
2012	10 231	10 240	6 459	8 226	35 156	446 902

Källa: Sveriges officiella statistik

Statistiska källor

Statistiken i denna rapport kommer i huvudsak från två källor. Sveriges officiella statistik och Jordbruksverkets egna stödsystem. Dessa båda källor har olika kriterier för definitionen av bland annat företag,

Sveriges officiella statistik avser, under åren 2006-2009, med jordbruksföretag att det uppfyller något av följande kriterier:

- Brukade mer än 2 hektar åkermark.
- Bedrev trädgårdsodling omfattande minst 0,25 hektar frilandsodling eller 200 kvm växthusyta.
- Innehade minst 50 mjölkkor, eller 250 nötkreatur, eller 250 svin, eller 50 suggor, eller 50 tackor eller 1 000 fjäderfä.

Inför 2010 anpassades Sveriges officiella statistik till EU:s avgränsningar. För 2010 avses med jordbruksföretag att det uppfyller något av följande kriterier:

- Brukade mer än 2 hektar åkermark eller sammanlagt minst 5 hektar jordbruksmark.
- Bedrev trädgårdsodling omfattande minst 0,25 hektar frilandsareal av trädgårdsväxter eller 200 kvm växthusyta.
- Innehade minst 10 nötkreatur, eller 50 svin, eller 10 suggor, eller 20 får eller 1 000 fjäderfä.

Jordbruksverkets egna stödsystem grundar sig på de villkor som krävs för att uppfylla stödet. Det grundläggande kravet är att bruka minst 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3. Varje ersättningsform har därutöver egna villkor som finns beskrivna under respektive stycke.

Eftersom definitionen av jordbruksföretag skiljer sig åt går det inte att fullt ut att jämföra det antal företag som får stöd inom stödområdet med det antal företag inom stödområdet som finns angivet i Sveriges officiella statistik.

Jordbruksverket har inte några uppgifter om hur många företag som uppfyller kraven för stöd, bara det antal företag som söker. Därför är det inte möjligt att göra en fullständig jämförelse mellan de företag som fått utbetalt stöd och de uppgifter som anges för totala antalet företag inom ett stödområde.

Bilaga 2 Svenska programmet för nationellt stöd

Stödets syfte

Enligt anslutningsfördraget artikel 142 har Sverige rätt att ge ett långsiktigt nationellt stöd för att traditionellt jordbruk fortsättningsvis ska finnas i särskilda regioner där det är svårt att driva jordbruk. Området som Sverige har valt att ge nationellt stöd, har svåra permanenta naturförhållande som kort odlingssäsong och långa transportavstånd. Detta gör det svårt att driva jordbruk som ger en skälig inkomst i samma nivå som jordbrukare i andra områden.

Stödet är helt finansierat av den svenska staten och regleras i den svenska förordningen (1996:93). Grundförutsättningen för nationella stödet är att produktionen i stödområdet ska behållas men inte öka och bli högre än den var vid Sveriges anslutning till EU.

Geografisk avgränsning

Stödområdet 1-3 omfattar jordbruksområdena norr om sextioandra breddgraden samt några angränsande områden i söder med liknade klimatförhållanden. I stödområdet ingår följande län. Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland samt delar av Gävleborg, Dalarna och Värmland. Stödområdet är indelat i fyra stödområden 1, 2a, 2b och 3. Deras geografiska omfattning visas på kartan i bilaga 4

Det som styr val avgränsningen av stödområdet har varit:

- Befolkningstäthet. I stödområdet bor det högst 10 personer/km²
- Jordbruksarealens andel av den totala andelen areal. I stödområdet är jordbruksarealen mindre än 10 procent än den totala andelen areal.
- Andelen jordbruksareal som utnyttjas för livsmedelsproduktion. I stödområdet används mindre än 20 procent av jordbruksmarken till livsmedelsproduktion. Stödområdets yta är 335 676 hektar och motsvarar 11 procent av Sveriges totala utnyttjade jordbruksmark.

Referensnivå

Grundförutsättningen för nationella stödet är att produktionen i stödområdet ska behållas, men inte bli högre än den var vid Sveriges anslutning till EU. Sverige valde enligt kommissionsbeslut nr 96/228/EG år 1994 som referensperiod för komjölkproduktion och bär- och grönsaksproduktion både för kvantitet och för stödnivå. För smågris, get, svin- och äggproduktion valdes år 1993. Kommissionen anger i sina beslut den maximala genomsnittliga stödnivån för att stödnivån inte ska överskridas. Enligt kommissionens beslut 2010/6050 slogs de olika produktionsgrenarna ihop till tre olika referensstödnivåer och Sverige får besluta om vilket stödbelopp som gäller inom respektive stödområde och produktionsgren. Den totala referensstödnivån är 318,67 miljoner kronor.

Redovisningskrav till kommissionen

Sverige ska varje år lämna en redogörelse till kommissionen om effekterna av det nationella stöd som betalats ut till jordbruket i norra Sverige. Redogörelsen ska omfatta närmast föregående kalenderår och innehålla;

- Utvecklingen av den produktion och de produktionsmetoder som gynnas av stödet.
- Den ekonomiska utvecklingen i stödområdena.
- Effekterna på miljön och landsbygden.
- Förändringar över tiden och strukturutvecklingen för respektive stödområde och produktionsgren ska beaktas.

Vart femte år ska en sammanfattande redogörelse över utfallet under de fem närmast föregående kalenderåren lämnas.

Gällande regelverk

Kommissionens beslut 2010/6050

Regeringsförordning 1996:93

Statens jordbruksverks föreskrifter 2006:37

Regelverk för mjölkkvot

Förordning (EG) nr 1788/2003

Förordning (EG) nr 595/2004

Regeringsförordningen (1999:1319)

Ändringarna i regelverken finns beskrivna i bilaga 3

Generella villkor för stödet

Nationellt stöd lämnas, i enlighet med kommissionsbeslut 2010/6050, för produktion och transport av komjölk, slaktsvin, getter, smågrisar, ägg samt bär och grönsaker. Stöd till potatisodling lämnas inom ramen för en särskild notifiering och omfattas inte av kommissionens beslut 2010/6050. Därför redovisas inte stöd till potatisodling i denna rapport.

Stöd lämnas per antal djur till smågris- och getproduktion och per hektar för stöd till bär, grönsaker och potatisodling. För stöden till mjölkproduktion och transport lämnas stöd för producerad respektive hämtad kg mjölk. Ersättning lämnas bara för kg mjölk producenter har mjölkkvot för.

Grundläggande villkor för nationellt stöd är att:

- Minst tre hektar jordbruksmark (åker- eller betesmark) brukas inom stödområde 1-3.
- Stödbelopp under 1000 kronor betalas inte ut.

Utöver detta gäller särskilda villkor för de enskilda stödformerna. Dessa villkor redovisas i bilaga 2 under respektive produktionsform.

Ansökan, kontroll och utbetalning av stödet

Mjolkproduktion och transport av mjölk

Nationellt stöd för mjolkproduktion och transport av mjölk handläggs, kontrolleras och beslutas av Jordbruksverket.

Ansökan för stöd till mjolkproduktion och transport av mjölk lämnas en gång till Jordbruksverket och gäller så länge som villkoren för stödet uppfylls.

Kontroll av att stödmottagarna uppfyller de grundläggande villkor som gäller för stödet – brukning av minst tre hektar jordbruksmark - genomförs av utbetalningssystemet Ararat.

Varje månad skickar mejerierna elektroniska invägningsrapporter till Jordbruksverket om producenters mjölkleveranser och stödområdestillhörighet. Dessa uppgifter kontrolleras mot gällande ansökan och giltig mjölkkvot. Utbetalning av stöd till mjolkproducenten sker månaden efter mejeriernas inrapportering.

Jordbruksverket kontrollerar varje mejeris totala redovisning av inlevererad mjölk minst vart femte år. Vidare görs varje år kontroll på en procent av mjolkproducenterna där man kontrollerar att mejeriernas rapportering stämmer mot tankbilens avräkningskvitto. Avvikelsen i båda kontrollerna är noll procent.

Vid direktförsåld mjölk rapporterar mjolkproducenten till Jordbruksverket senast 14 maj mängden försåld mjölk. Jordbruksverket gör kontroll varje år på fem procent av mjolkproducenterna med direktförsåld mjölk.

Den direktförsålda mjölken är en liten del av det totala nationella stödet och varje gård levererar små volymer, ofta del av året. Vid kontroll bedöms om direktförsäljningens omfattning är rimlig i förhållande till antalet kor/leverans till uppköpare. Inga avvikelser i detta hänseende har konstaterats.

Transportstöd till mejerier betalas ut med utgångspunkt från de invägningsrapporter som mejerierna redovisar. Jordbruksverket kontrollerar att mjölken hämtats hos producent med mjölkkvot innan stödet betalas ut.

Slaktsvins- och äggproduktion

Nationellt stöd för slaktsvins- och äggproduktion handläggs, kontrolleras och beslutas av Jordbruksverket.

Ansökan för stöd till slaktsvins- och äggproduktion lämnas en gång till Jordbruksverket och gäller så länge som villkoren för stödet uppfylls. De företag som börjar med dessa verksamheter kan få stöd för svin och ägg som producerats eller hämtats föregående stödår om ansökan lämnas senast den 1 april.

Kontroll av att stödmottagarna uppfyller de villkor som gäller för stödet – brukning av minst tre hektar jordbruksmark - genomförs av utbetalningssystemet Ararat.

Slakterierna rapporterar slaktade svin till Jordbruksverket och uppgifterna om levererade slaktsvin hämtas från Jordbruksverkets databas Regina. Kontroll görs att brukaren är registrerad som svinproducent på produktionsplatsnumret. Utbetalning sker månaden efter redovisning från slakterier. Jordbruksverket kontrollerar genom administrativa kontroller att villkoren är uppfyllda.

Äggproducenterna skickar in kvitto på antal inköpta höns. Jordbruksverket kontrollerar kvittona och att producenten är registrerad som äggproducent. Utbetalning sker månaden efter redovisning från producenten.

Smågris- och getproduktion samt bär- och grönsaksproduktion

Ansökan om stöd för smågris- och getproduktion samt bär- och grönsaksproduktion söks på SAM blankett eller SAM internet. Tillsyn och kontroll görs av länsstyrelserna. För kontrollerna har IAKS-systemet med dess tillhörande sanktionssystem tillämpats enligt föreskrift 2006:37. Jordbruksverket har ansvarat för samordningen av kontrollerna.

Minst 10 procent av de djurbaserade stöden och minst 5 procent av det arealbase-
rade stöden har kontrollerats. Kontrollavvikelserna har under perioden varit stora och kan förklaras med det att det är relativt få sökande som ger ett litet kontrollunderlag. Det ger en osäkerhet i utfallet. Ett större kontrollunderlag, som till exempel är möjligt för rikstäckande stödformer, leder till en helt annan säkerhet i den utfallna avvikelsen.

Stöd villkor för respektive produktionsform

Produktion av komjolk

Utöver grundkravet för nationellt stöd att producenten minst måste bruka 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3, finns också kravet att mjölkproducenten har minst två mjölkkor och mjölkkvot.

I tabellen 3 i bilaga 1 redovisas bland annat uppgifter om antalet mjölkföretag i stödområde 1-3. I dessa tabeller redovisas det totala antalet företag som Sveriges officiella statistik fastställt i sina årliga undersökningar, samt det antal företag som fått nationellt stöd enligt Jordbruksverkets datasystem. Dessa uppgifter skiljer sig åt och är inte helt jämförbara. vilka definitioner av företag som skiljer Sveriges officiella statistik från statistik från jordbruksverkets databaser.

Jordbruksverkets databas redovisar de företag som söker stöd, redovisar mjölkleverans och har mjölkkvot. Sveriges officiella statistik har andra kriterier på företag, räknar företagen vid ett tillfälle om året och räknar samman företag som har gemensam driftsledning. I slutet av bilaga 1 finns skillnaderna mellan de statistiska källorna beskrivna.

Getproduktion

Utöver grundkravet för nationellt stöd att producenten minst måste bruka 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3, finns också kravet att stöd lämnas för lägst 5 getter per företag och år. Det är bara get av honkön som är äldre än ett år eller har fått killingar berättigar till stöd. Djuren ska finnas hos sökanden under minst två månader efter ansökan lämnats till länsstyrelsen.

Transport av mjölk

Stöd lämnas till den som transporterar mjölk inom stödområdet och hämtas hos mjölkproducenter som har kvot. Stöd utgår per kg mjölk.

Uppgifterna i rapporten är inte samstämmiga. Det gäller antal ton mjölk med mjölkproduktionsstöd och antal ton mjölk med transportstöd (bilaga 1, tabell 6-8). Skillnaderna kan förklaras med följande.

- För den mjölk som produceras över mjölkproducentens kvot. Systemändring på gång efter ny regeltolkning. Transportstöd betalas bara ut för mjölk med kvot.

Andra faktorer som gör att uppgifterna mellan mjölkproduktionsstöd och transportstöd tabellerna även fortsättningsvis kommer att skilja.

- Fel organisationsnummer på mjölkproducenten rapporterat från mejerierna. Detta ske ibland vid ägarbyte eller ombildande till AB. Mjölken vägs in men innebär fördröjning av utbetalning.
- Direktförsåld mjölk hämtas inte av mejeri och får därför inte transportstöd.
- Mjölk hämtad hos producenter med leveranskvot men som inte sökt nationellt stöd.

Slaktsvinsproduktion

Utöver grundkravet för nationellt stöd att producenten minst måste bruka 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3, finns också kravet att de slaktsvin producenten lämnar, måste ha befunnit sig inom samma stödområde under tre månader innan slakt. Enligt EG:s regelverk måste köttet ha besiktigats och godkänts. Stöd lämnas för lägst 40 slaktsvin per företag och år.

Smågrisproduktion

Utöver grundkravet för nationellt stöd att producenten minst måste bruka 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3, finns också kravet att stöd lämnas till jordbruksföretag med minst 2 suggor. Djuren måste finnas på den sökandes produktionsplats under minst två månader efter ansökan lämnats till länsstyrelsen.

Äggproduktion

Utöver grundkravet för nationellt stöd att producenten minst måste bruka 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3, finns också kravet att de värphönor stöd lämnas för, måste var yngre än 25 veckor då de sätts in i produktion. Stöd lämnas för det antal insatta hönor som under kalenderåret överstiger 1 000 stycken. Under denna gräns ges inget stöd. Stöd lämnas endast en gång per höna.

Bär- och grönsaksproduktion

Utöver grundkravet för nationellt stöd att producenten minst måste bruka 3 hektar jordbruksmark inom stödområde 1-3, finns också kravet att stöd för bär- och grönsaksproduktion lämnas för en minsta areal på 0,30 hektar. Varje skifte måste minst vara 0,10 hektar. Stöd lämnas för odling av alla sorters bär och grönsaker som odlas enligt lokalt erkända normer.

Bilaga 3 Ändringar i kommissionsbeslut 96/228/EG

Beslut 2010/6050/EG

Kommissionens beslut nr 2010/6050 av den 8 september 2010 om ändring av beslut 96/228/EG gäller retroaktivt från och med 1 juli 2010. Beslutet innebär att flera produktionsgrenar får gemensam referensnivå och att referensnivåerna per stödområde tas bort. Beslutet anger därför bara den maximala genomsnittliga stödnivån. Sverige får besluta om vilket stödbelopp som gäller inom respektive stödområde.

Beslut 2004/291/EG

Kommissionens beslut nr 2004/291/EG av den 30 mars 2004 om ändring av beslut 96/228/EG gäller retroaktivt från och med den 1 januari 2003. Beslutet innebär att stödet för smågrisproduktion höjs i alla stödområden samt att stödet för mjölk- och getproduktion höjs i stödområde 1. Vidare beslutades att referensnivåer avseende produktionens kvantiteter utgår. Det beslutades också att den sammanlagda referensstödnivån höjs till 318,67 miljoner kronor.

Beslut 2000/411/EG

Kommissionens beslut nr 2000/411/EG av den 9 juni 2000 gäller retroaktivt från och med januari 1998. Beslutet innebär att slaktsvin, suggor och värphöns slås samman till en produktionsfaktor då man jämför utfallet med referensnivån. Detta för att motverka att de olika grupperna annars riskerade överstiga respektive referensnivå. Det beslutades också att flytta över medel från stöd till komjölkproduktion till stöd för transport av komjölk. Det innebar en minskning av referensnivån för stöd till komjölkproduktion från 276,17 miljoner kronor till 274,87 miljoner kronor. Referensnivån för stöd till transport av komjölk ökades från 17,30 miljoner kronor till 18,60 miljoner kronor.

Beslut 97/557/EG

Kommissionsbeslut nr 97/557/EG av den 17 juli 1997 om ändring av beslut nr 96/228/EG innebär att Sverige fick ge stöd till all mjölk producenten levererade oavsett producentens kvot, förutsatt att landskvoten inte överskreds. Genom ändringen av regeringsförordningen 2005:24 krävs från och med 1 januari 2006 mjölkkvot för den mjölk som får nationellt stöd.

Beslut 96/228/EG

Grundförutsättningen för nationella stödet är att produktionen i stödområdet ska behållas men inte öka och bli högre än den var vid Sveriges anslutning till EU. Sverige valde enligt kommissionsbeslut nr 96/228/EG år 1994 som referensperiod för komjölkproduktion och bär- och grönsaksproduktion både för kvantitet och för stödnivå. För smågris, get, svin- och äggproduktion valdes år 1993. Kommissionen anger i sina beslut den maximala genomsnittliga stödnivån för att stödnivån inte ska överskridas.

Ändringar i regeringsförordning 1996:93

Ändring 2010:1152

Ändring innebär:

- Höjda stödnivåer för mjölk-, smågris-, slaktsvin- och äggproduktion.
- Att Jordbruksverket ska föreskriva om vilka bär och grönsaker som berättigar till stöd, vilket tidigare har reglerats i förordningen till ett begränsat antal bär och grönsaker.
- Den övre gräns för antalet suggor och slaktsvin som stöd lämnas för togs bort
- Att hänvisningar sker till den nya EG-förordningen 1122/2009 istället för EG-förordningen 796/2004.

Ändring 2009:84

Ändringen innebär en uppdatering med anledning av nya EG förordningar som styr kontroll och sanktionsåtgärder.

Ändring 2008:29

Ändringen har retroaktiv verkan från och med den 1 januari 2007 och innebär:

- Stöd kan lämnas till personer med statlig ålderspension, hel sjukersättning eller hel aktivitetsersättning.
- Gränsen för minsta utbetalningsbelopp höjs från 500 kronor till 1 000 kronor.

Ändringarna gjordes för att anpassas till de ändringar som gjordes för kompensationsbidraget, ett annat stöd som lämnas för jordbruksproduktion i mindre gynnade områden.

Ändring 2006:841

Ändringen berör stödet för slaktsvinsproduktion. Kommissionsbeslut 854/2004/EG ersätter livsmedelslagen (1971:287) för vilka regler som gäller för att köttet ska godkännas vid besiktning.

Ändring 2005:24

Ändringen innebär:

- Att ett antal församlingar ändrade stödområdestillhörighet från 2b till 2a.
- Att nationellt stöd för mjölkproduktion från och med den 1 januari 2006 bara lämnas för den mjölk producenten har leverans- eller direktförsäljningskvot för.

Ändring 2004:287

Ändringen innebär:

- Ett förtydligande om att stöd inte lämnas till personer med statlig ålderspension, hel sjukersättning eller hel aktivitetsersättning.
- Vidare antogs ändringar i vissa stödnivåer samt att det nationella stödet inte längre får beviljas på grundval av den producerade mängden med undantag för det stöd som beviljas inom sektorn för komjölk. Dessa ändringar har beskrivits utförligare i rapporten om utfallet av det nationella stödet 2003 eftersom de infördes med verkan att gälla retroaktivt från och med den 1 januari 2003.

Ändring 2001:158

Ändringen innebär ett förtydligande om stöd inte lämnas till personer med ålderspension eller hel förtidspension.

Ändringar i Statens jordbruksverks föreskrift 2006:37

Ändring 2011:9

Ändringen innebar att begränsningen togs bort för vilka bär och grönsaker stöd lämnas för. Nu lämnas stöd till alla bär och grönsaker. Dessutom gjordes redaktionella ändringar orsakade av förordningsändringen 2010:1152.

Ändring 2008:23

Ändringen innebär att onödiga krav på rapporteringsskyldighet togs bort. Dessutom gjordes redaktionella ändringar.

Ändring 2006:37

Ändringen innebär:

- Att den nya föreskriften 2006:37 ersatte den gamla 1996:54 som togs bort av redaktionella skäl. 10 år efter införandet fanns det i föreskriften ett antal upphävda paragrafer som kunde tas bort.
- En sänkning av stödbeloppen för stödet för äggproduktion i stödområde 2 och 3. Referensnivån hade under några år överskridits i dessa områden.

Ändring 2005:43

Ändringen innebär en rad redaktionella ändringar samt en anpassning av föreskriften mot regelverket om kontroll och sanktion (IAKS-regelverket).

Ändring 2002:91

Ändringen innebär att vändtegar upp till en viss bredd får ingå i den stödberättigande arealen. Dessutom gjordes redaktionella ändringar.

Ändring 2002:9

Ändringen innebär en höjning av stödnivån för stödet för äggproduktion i stödområde 1 och 2.

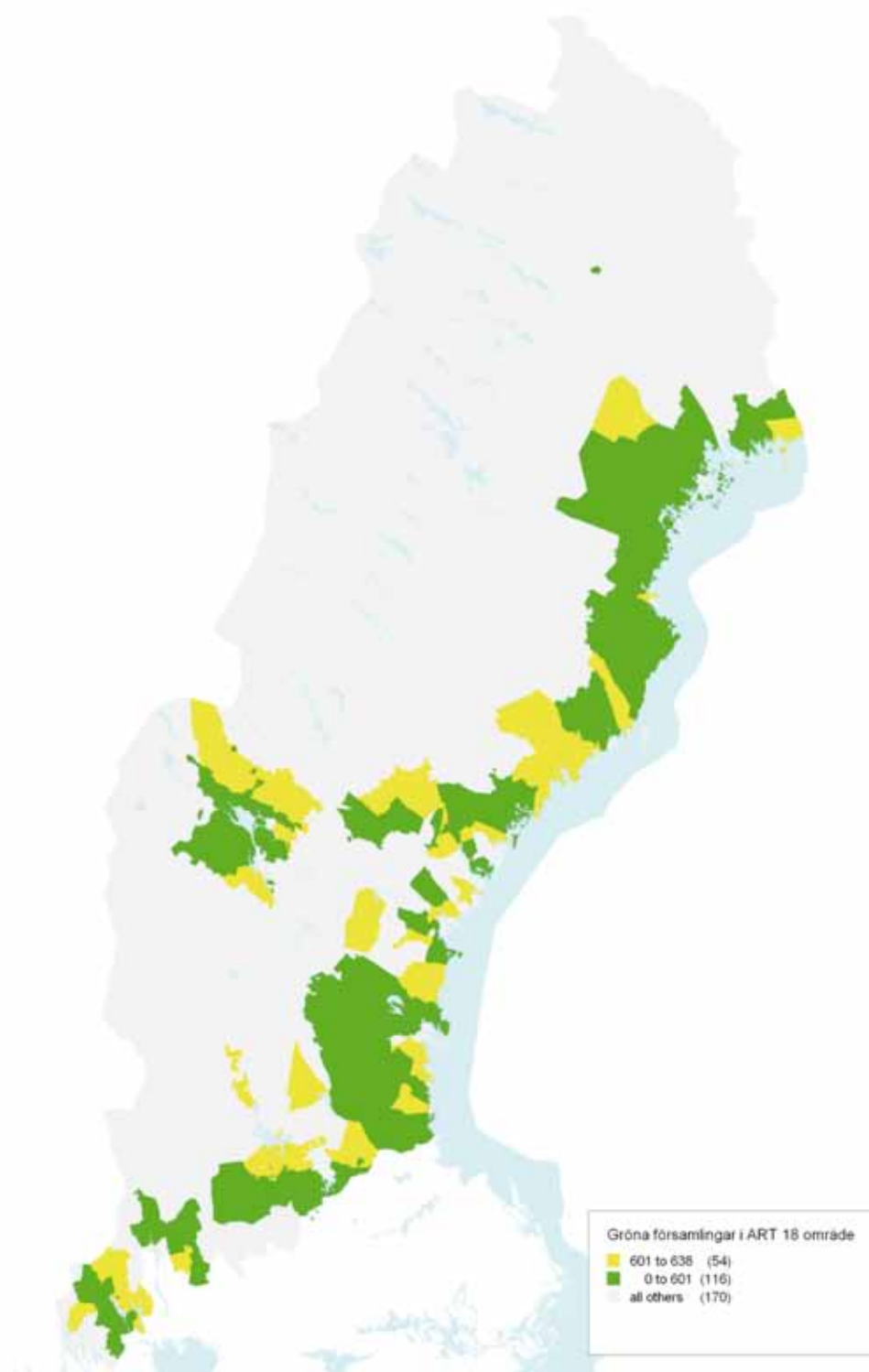
Ändring 2001:1

Ändringen genom 2001:1 föranleddes av att särskild ansökningsblankett krävdes för det nationella stöd som ditintills anmälts i blanketten SAM. Ändringen genom 2001:110 föranleddes av att regler om ansökningsförfarandet av det nationella stöd som anmäls i blanketten SAM flyttades till särskild ansökningsföreskrift.

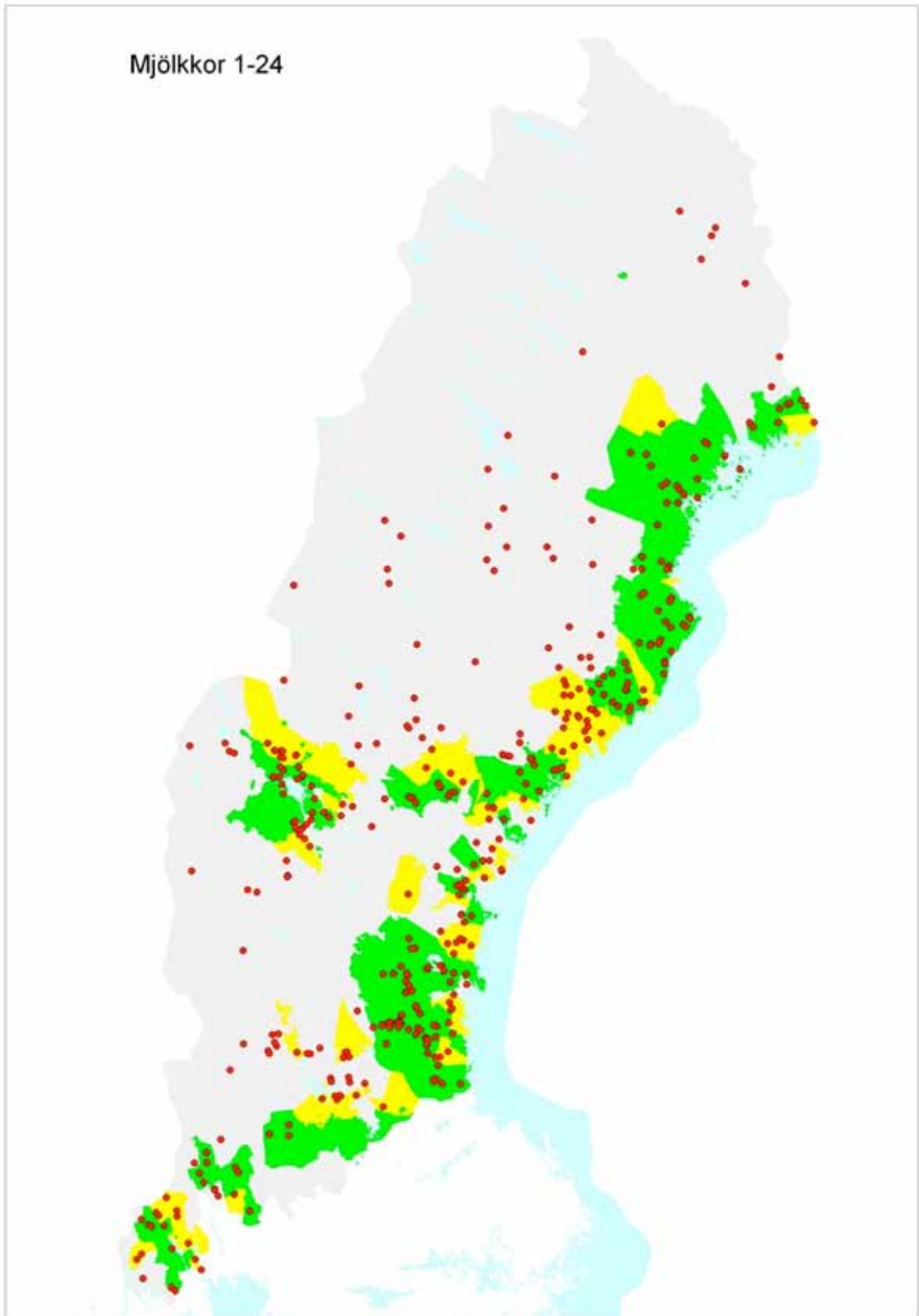

Bilaga 5 Mjölföretagens geografiska spridning

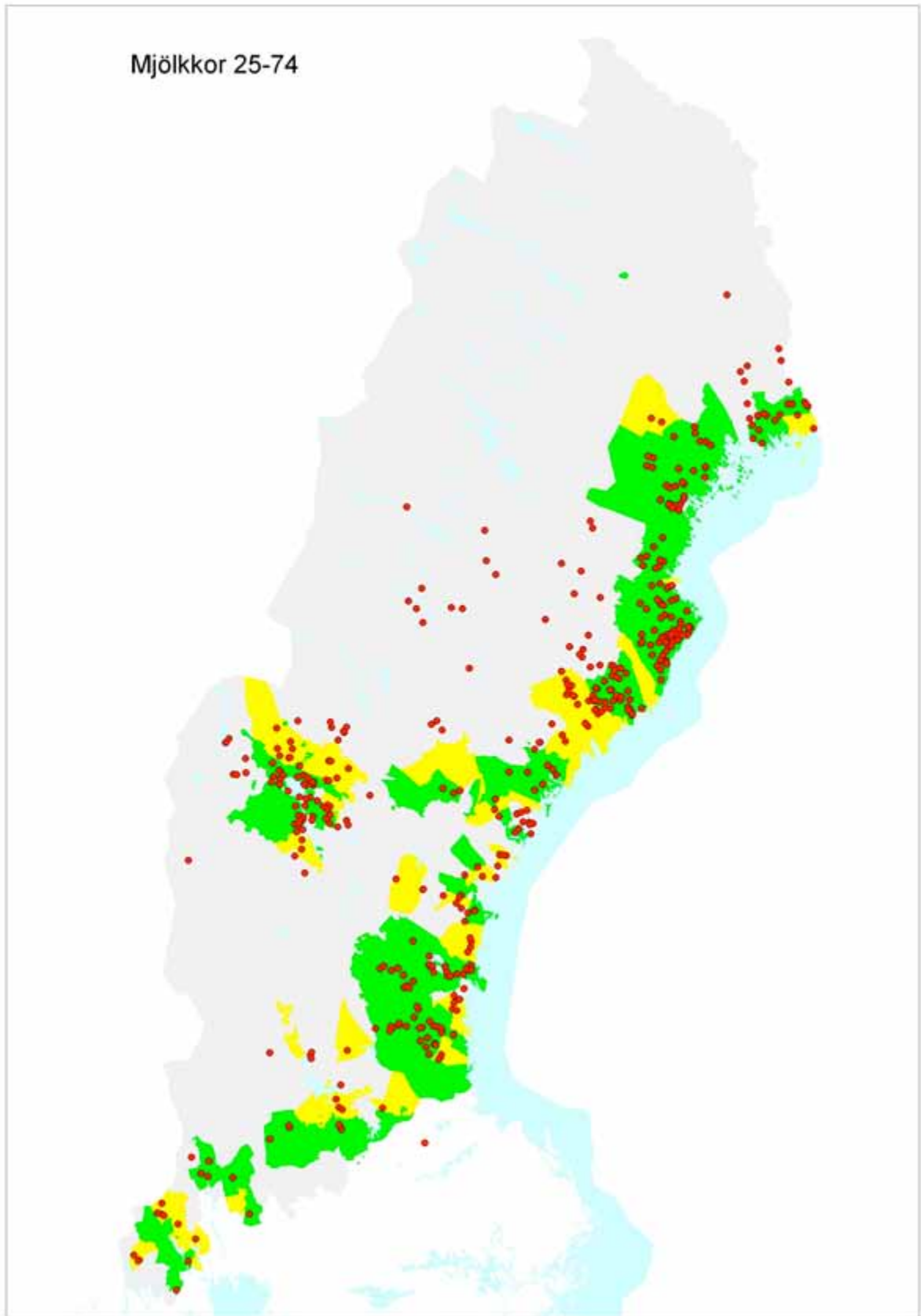
Karta A

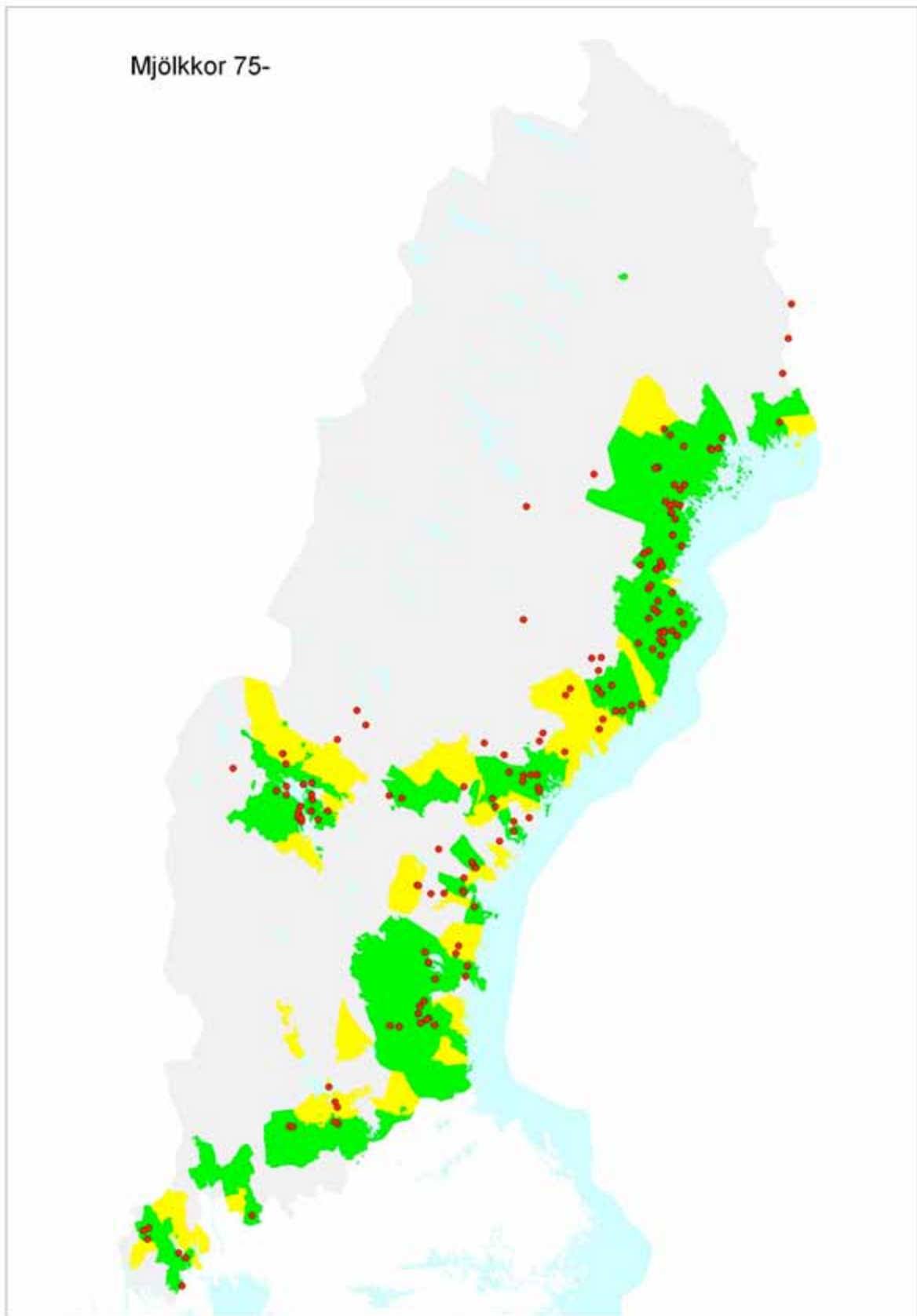
Karta B

Karta C

Karta D

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se